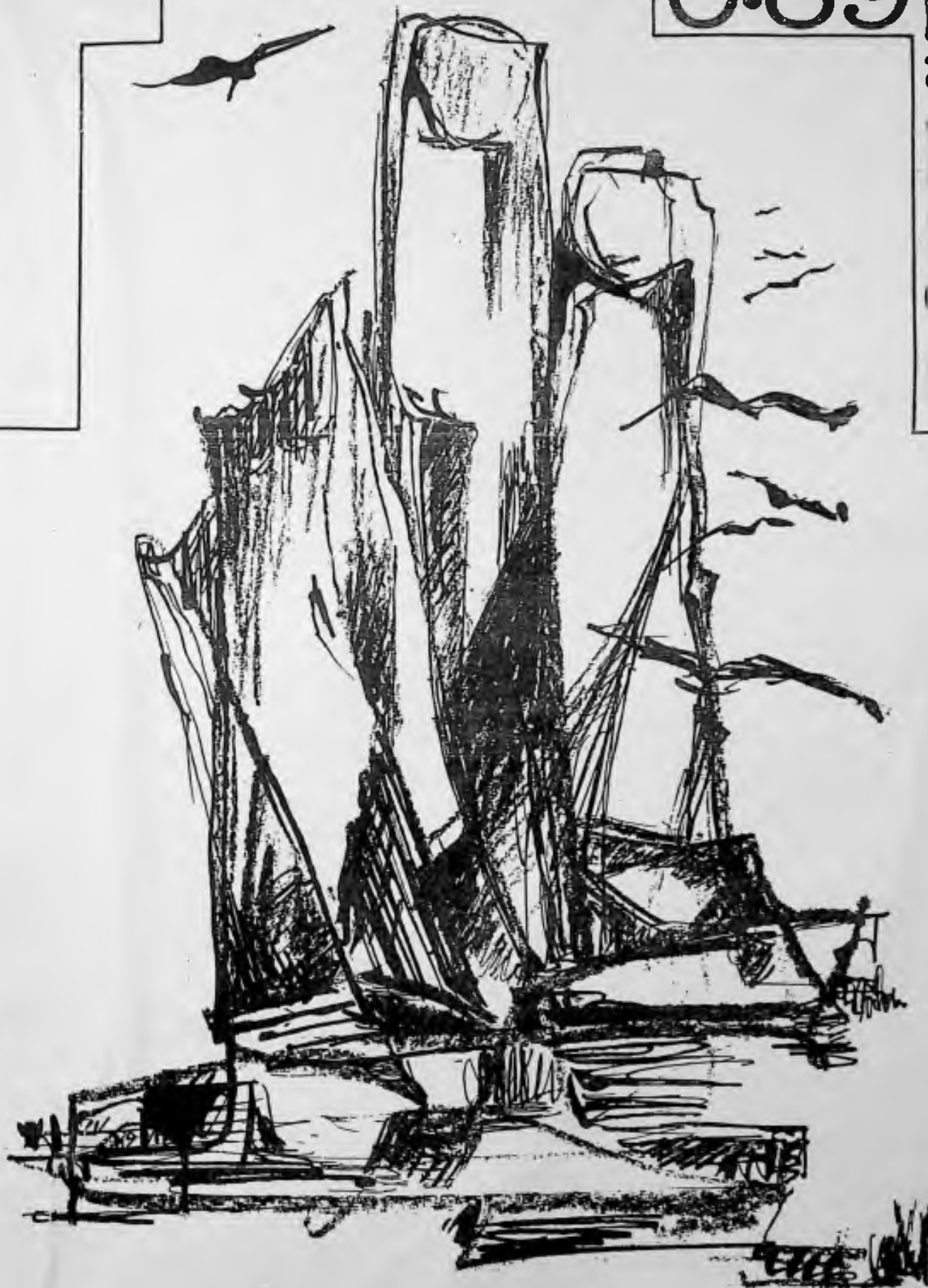

0:89

PORTAL

P O R T Á L

M I L N Í K Y :

Otokar Březina 2

P O E Z I E :

ONDŘEJ FIBICH 5
 LEO BUREŠ 7
 JIŘÍ HAUBER 9
 BOHDAN CHLÍBEC 10
 EWALD MURRER 12
 ROMAN SZPUK 15
 PAVEL KOLMAČKA 16

K D U C H O V N Í O R I E N T A C I :

MARIA BOULDINGOVÁ: Zimny ducha 20

O U M Ě N Í A L I T E R A T U Ř E :

PAVEL REJCHRT: Noření..... 27

P Ř E K L A D A T E L S K Á D Í L N A :

MARC CHAGALL 34
 PIERRE EMMANUEL 37

P R Ó Z A :

VLADIMÍR VOKOLEK: Z rukopisných sešitů . 39

K R I T I K Y , R E C E N Z E , I N F O R M A C E :

M.C.PUTNA: O jednom současném ateismu .. 52
 Malé české divadlo 58
 Šest pokusů o přesah 58
 Šesté vydání Durychova Rekviem 60

D O K U M E N T Y :

Z díla Jakuba Demla 60

Z R E D A K Č N Í H O S T O L U :

Štěky nad rukopisy 62

P Ř Í L O H A :

JIŘÍ WACKERMANN: 17. listopad 1989 64

PORTÁL. Literárně-kulturní časopis.
 Nulté číslo. Redakční uzávěrka: 20.11.1989

Adresa redakce: RNDr. Jiří Krtička, Machuldo-
 va 596, 142 00 Praha 4
 PhDr. Květoslava Neradová,
 Krakovská 4, 110 00 Praha 1

Otokar
Březina

VLÁDNOUCÍ, jenž rozkazem světla
vyslal jsi nesčetné dni a nesčetné noci
zamyšlené tajemstvími
jako služebníky své před sebou,
by přijaly duše tvé v tisíci světech
a vedly je k tobě!
Hlase, jenž zazníváš klenbami věků,
nebezpečnými bouřemi světla,
tmy vodopády,
ve všudypřítomném mlčení smrti, jež pokrývá zemi,
bezvětrí tvého žhavého pásma rovníkového,
a každému kroku
dává ozvěnu v nekonečnosti!

Ať omyji oči své, nemocné soumrakem,
na výši tvých hor, z jichž temene se valí
prameny šumící písněmi nesmrtelnými!
Do větrů touhy, jež staletí proudí
z nesčetných duší, z krvavých nocí našeho pólu
k rovníku tvému,
strhni má křídla!

Ať vzrostou v šířce tvých magických temnot,
paprsků vějíř, široká od světa k světu,
jemná a silná, by směla se opřít
do tvých nejčistších světél
a úderý stoupání svého
odrazit vlny mé písně
a pasáty výší
hnáti je k zemi!

V extazi lásky chci zpívatí bratrským duším,
že není bolestí větších,
nežli jsou ztracená vítězství jejich,

že není radostí větších,
nežli je opojení
zraku věčností zesíleného!

O t o k a r B ř e z i n a /1868 až 1929/, syn ševce z Počátek, sám učitel obecných a měšťanských škol Českomoravské vysočiny, vytvořil svými pěti básnickými sbírkami /Tajemné dálky, Svítání na západě, Větry od pólů, Stavitelé chrámu, Ruce/, publikovanými v krátkém období šesti let /1985 až 1901/, dílo, kterým otevřel cestu české moderní poezii a zařadil se k největším osobnostem světové literatury.

Považujeme tu za zvlášť významné, že dílo Otokara Březiny je hluboce založeno ve sféře duchovní. Je známo, že život Březinův byl chudý na vnější události. Žil osamocen, stranou všech velkých center i světského ruchu a hlavním tématem jeho života a uměleckým záměrem jeho tvorby je úporné úsilí přiblížit se tajemství života a smyslu bytí. Osobní bolestné prožitky v mládí /zvláště smrt obou rodičů/, krajina Vysočiny a zážitky z intenzivní četby - to jsou základní inspirační okruhy, z nichž básník v asketickém soustředění vytvořil silou své zázračné imaginace strhující drama tohoto úsilí. Pevně zakotven v duchovním odkazu svého kraje a obohacen poznáním i dalších filosofických a náboženských systémů minulosti a přítomnosti ponořil se do pramenů spiritualisticko-mystických, tryskajících především z křesťanství: nejčastějším námětem básnických začátků je bolest a smrt, která zasahuje člověka i přírodu, později převažuje naděje na vykoupení a velkolepé vize království pokoje v celém vesmíru. Cesta k tomuto cíli není však možná bez obětí a lidské solidarity - odtud pak silný etický charakter Březinovy poesie. Vypjatá představa Nejvyššího dodává patos jeho obrazu světa a zářivý jas jeho metaforám.

K nejhlubšímu tajemství bytí proniká Březina výhradně cestou umění a v tomto smyslu vpravdě objevil velké zobrazovací možnosti poesie. Ideové východisko, které přináší, je nedogmatické - na trýznivé otázky neodpovídá poučkou. Všechny myšlenky jsou vyjád-

řeny metaforami, které při své proměnlivosti a dynamice neruší nic z tajemnosti a neproniknutelnosti světa. Březina je v mnohém ohledu následovníkem Bridelovým, zejména však v mistrném vyjadřování rozporů a protikladů; je básníkem bolesti a hořkosti nad světem, ale zároveň nechává vyrůstat naději a důvěru v konečné dobro. Ze stálého napětí mezi zoufalstvím a nadějí vyrůstají velkolepé skladby silného patosu, v nichž se jednotlivé obrazy vrší, prostupují a mísí tak, že se nakonec stírá hranice mezi světem hmoty a světem ducha; vše bez rozdílu spěje ke stejnému cíli. Březinův názor, jeho cesta za uchopením světa zůstává tak živým dramatem. Přes značnou složitost některých obrazů zůstává v této poesii všechno pravdivé, samozřejmé, přirozené. Některé metafory snad vyvolávají chlad a odstup, způsobený častým užíváním cizích slov a filosofických pojmů, ale nikdy pocit klamu a předstírání.

Od osobní bolesti k harmonii světů, od zoufalství k pokore plné naděje – tak lze stručně naznačit vývoj Březinovy poesie, jejíž naléhavost je umocněna mistrně zvládnutou literární technikou. I z korespondence a zejména z esejů je zřejmá rozkoš z práce s jazykem, z nalézání stále nových výrazů a tvarů. Vývoji myšlenkovému zcela odpovídá i vývoj tvaru: od náročné formy alexandrinu prvních básní přechází Březina postupně k volnému verši se složitou vnitřní strukturou.

Březinova poesie je při vši velkolepé představivosti tvorbou vysoce intelektuální – je to poesie promyšlené stavby, důsledného řádu a přísné kázně. Krajiní pravdivostí svého hledání, původností svého výrazu a především svrchovaností odvahy, s níž ve světě liberálního pozitivismu a pokleslých hodnot zamířil k hlubinám duchovních tajemství, byl Březina závažnou inspirující osobností pro řadu generací českých básníků. Zůstává jí dodnes.

Květa Neradová

Ondřej Fibich VĚŽE

Ráno
Z mlh San Gimignano
posledních divizen
Kameny pečetí
plíseň

VĚTRNO

Tajemství ořechu
hlad mámí na veverce
Vítr rve staré sítě pavouka
Strom podobá se herce
Své klouby o zeď otlouká

SPOLU

Puštíku, vteřino opeřená
Tak tichá, nejsoucí
Do zad mi každé ráno vrháš
ztracených lidí jména
Slabiku couvající do noci

PODZIM V ZEMI JANA KŘTITELE

Těžko je hledat vodu průzračnou
Alespoň na dva prsty
Sklonit se Vědět napoprvé
Z chodidel, jež kolem jdou
list vypil kapku krve

PODZIMNÍ BŘEZINA

Netopýr stavení uzamyká v kruh
Do sadu otevřena hlubina
Jako by plaval jde kolem Sépiový Bůh
Za ním tvá slza končí
Krystal počíná

VEČERNÍ

Hřebínkem tmy hvězdy propadají
Šalvěj zavírá se
do tvých úst
Cokoli řeknu o tvé kráse
beze mne dál tu bude růst

OBNOVENÍ

Pokaždé vyběhne z rány mé
jednorožec bílý
Pak anděl křiku prolétne
spěchají ...
Aby se v jiné ráně skryli

VISSIONES IMM CHRYSTAL I.

Prošel tu a zpíval:
"Povstaň, povstaň, neumírej v prachu!"
Déšť lidí krajin přival
smývá ten přelud do podzimní hlíny
Svatý Václav se chytá jeřabiny

VISSIONES IMM CHRYSAL II.

Ještě jednou akustické struny srdce
A starý komín s nádvořím
Loď potápí se v dávné budoucnosti
Hamleta čtyři kopí hostí
Jan rozpočítá: "Hořím, nehořím"

Leo Bureš ZAMLKLÉ TÓNY

možná prochodíš
napříč
zpátky
a opět někam jinam
i půl života dobrého
snad chvilenu spočineš
míjeje hroby
vzpomínky
a odpírané návraty

a třeba už potáhne podzim
s klíny hus nad oranicemi
když cestou domů
konečně uslyšíš
pár tónů dávno zamlklých
tichounkou hudbu
která se v tobě vrací

OBLÁZEK

překročils čas
už nemáš si co říci
a listí rozmetané ve vichřici
za stromy daleko dopadá

neptáš se
už nemáš proč se ptát
studené oprátky jsou plny otázek

odhrň to listí
zkoprnělý strach
pohlédni
oblázek

OBAVY Z ROZEDNĚNÍ

zoufale světloplachá noci
pro niž život jako by se zakuklil
v celé své kvílivé melodii
někde za trámem na půdě

zatvrzele světloplachá noci
ve které stíny potemnělé
jen čáry na zdech z lidí nechávají
bez kormoutlivých vzpomínek
na všechny ty chladnokrevně nenasytné
a vždycky spořádaně chlupaté
housenky podzimů

ty naše sladce světloplachá noci
z níž není výhledu a pro niž není přání
snad kromě vidin pestrobarevných motýlů
sotva vylétlých z kukel

co ti mám vzkázat?

že jen vidiny snad ještě
občas nám hlavy popletou?

Jiří Hauber SEVEROZÁPAD

Po dešti stoupá dým z přízračných hor ...

Vlak stísněný mlhou píská
a šplhá průsmykem
s úsilím lesklého brouka
v závalu hlíny

Barokní zvonička mlčí ve dřevě
Děs zatím nedorostl,
na zvon nedosáhne ...

PO DUŠIČKÁCH

Předělem loučení prochází zeď a za ní
plovoucí světla rozčeřují
hladinu noci

O kámen vychladlý opřen
s nohama ve sněhu
rozjímám ...
Vše, čím jsem byl,
vše, čím bych mohl být,
vše, čím dosud nejsem,
s tísnivou neodkladností vyvstává
ve světle představ

Holé osiky prorážejí z hlíny
jak vztažené ruce - - -

POPEL

Naslouchám kvílení v nitru své únavy ...
Míjí noc ... Na okno mi tluče
můra světломilná

Do tlukotu křídel a kvílení uléhám,
s námahou sbírám slova
své němé modlitby

Chvíle, jež míjí, je horká
Slova jsou horká

Žár myšlenek stravuje vědomí,
propadám rostem usínání ...

Bohdan
Chlíbec

KRÁTKÁ PROMLUVA K TĚLU

Tmo země - tmo těla,
podivná bráno,
co tebou prošlo,
kdo z tebe vyšel?
A komu jsi patřila?
Průchozí dome,
v němž setrvávám,
v tobě přijímám.
Svatý Augustine,
tvým slovům
v něm z ozvěny naslouchám,
světlu ve tmě.

Tmo země - tmo těla,
úzkosti kazu
a chválo dobrého díla,

v němž čekám,
jež budeš odloženo,
jež budeš proměněno.
Dome dobrý,
bráno zmrzačená,
již se neboj.
Komnato hostící,
celo těsná,
obsahu většího než jsi sama,
odpouštím ti,
že mě budeš bolet,
že mi budeš radit špatně,
protože jsi nutná
a protože naději nepřemůžeš.

LITANIE K TICHOSTI

Tichosti, jež nejsi prázdná,
věřím, že tě někdo odvede
z ulice hanby,
otevře ti vrata chudobince,
kde bohatstvím tě oděje.
Tichosti trpělivá,
věřím, že tě někdo odvede
z výhně hnusu,
otevře ti vrata sirotčince,
kde otcovství tě k sobě přivine.
Tichosti tak chudá,
věřím, že tě někdo odvede
z bahna tvého vlastního
a srdce ti otevře,
pro které nekonečně někoho obdaruješ.
Tichosti plačící nad vlastní bídou,
věřím, že dostaneš dar,
kterým zbohatneš,
i když to nebude dar pro tebe.

Tichosti,
která jsi pohřbila všechny své zásluhy,
tichosti zapomenutá,
věřím, že zapomenutá nejsi.
Tichosti sražená na místo poslední,
přimluv se za mne u samotného Krále.
Tichosti zcela nahá,
ukryj mne pod svůj krásný šat.
Tichosti plná velebení,
dotkni se jazyku mého.
Tichosti bohatá, protože zcela chudá,
kéž se mi tebe dostane.

Ewald Murrer Peče se ryba
 v pícce
 z hrubých cihel.

Mezi prsty prosypu
popel.

Volám do komína.

/Cesta z Jeruzaléma/

Jako by celá zem
zarostla plevelným kvítím.

Zavřela se do pichlavé hradby,
naježila se a zamračila zlostí.

Jako by celá zem
usnula obklopena bdělou stráží
kopřiv.

/Pět kroků do tmy/

BRYČKA KOŘENÍ

V teplém podvečeru
chodí zpívající procesí
jepičích křídel.

Klinkavé zvuky
moždířů.
Stloukané koření
zvoní hrana.

Od lesa běží
bryčka.
Na obzoru
mihotavá světýlka.

Vozka bílou rukavicí
vyhazuje na cestu
oměj - vlčí mor.
Světýlka očí zhasínají.

/Sypání andělům/

OHNIVÝ ZÁMEK

Já nemám dům se zahradou,
nemám stáj s koňmi,
nemám salon s klavírem.

Ale určitě mám krb
a v tom krbu oheň,
v ohni plameny,
v plamenech barevné obrázky,
střepy z rozbitých očí
mého smutku.

Křišťálový lustr
září z toho ohně,
v němž chodím po sálající zahradě,
jezdím na plamenném koni
a v hořícím saloně hraji
poslední píseň
na křehkém klavíru
ze žhavého popela.

/Ruce z kamene/

JOMU KEVEROVI

Zdá se mi sen,
příteli vyhlížený ze dveří.

Zdá se mi sen,
že všechny stromy rozkvetly.

Zdá se mi sen,
že i ty jsi strom,
tvé ruce, hustá spleť větvoví,
tvé oči krásně kvetou,
ve větru zpíváš píseň,
houpaje se pomalu.

Zdá se mi sen,
že jsem vránou
a na tom stromě, který jsi ty,
pomalu klovu
do mrtvé vzpomínky.

/Ruce z kamene/

Roman Szpuk O CESTÁCH

Dějiny cesty se počínají
divokou loukou,
dosud nerozkvetlou,
a končí náměstím
vydlážděným rezignací.

Vše mezi tím,
ta skutečná pravda o všech cestách,
se skrývá v bosé noze
a v kamení.

/Ohrožen skřivanem/

V PŘÍSTAVU BLOUDÍCÍCH

Zapadá měsíc uprostřed noci,
narudlá loď,
už bez plachet a zbabělců,
s posledními snílky na palubě.
Mám pocit nedokončenosti:
Měsíčná loď troskotá
za útesem vzdálených mračen
a ještě ani nestačila vyložit
všechno světlo v přístavu bloudících.
V tu chvíli jak by mi za obzorem
mizel poslední mávající známý
a s ním i střecha domova.

Letní noci bývají krátké,
ale vzpomínky na prožitou tmou
trvají po celý náš život,
tedy věčně.

/Vlak za konečnou stanicí/

STROM

Ne všechny stromy
mají sílu hájit svoji korunu.
A to pak ptáci odlétají
hnízdít na půdy domů.

Je umění zrát a čekat
a - je-li to nutné -
zůstat na čas jen o kmeni,
o míze, o kůře
a o kořenech.

/Ohrožen skřivanem/

Pavel
Kolmačka

Sekerou rozbil jsem
led na jezeře.
Z oblohy sníh
se loudá.

Poslední průsvitné
pevné dveře.
Za nimi černá
voda ...

Obličej bez úst,
bez tváře.
Hluboká márnice
ticha.

Dívám se do ní.
Jak do snáře.
Jak do rozbitého
břicha.

Z oblohy loudá se
mokrý sníh.
Rozbředlá tělíčka.
Vločky.

Na břehu v mlze
spí strom. Strom - mnich.
Kašlají toulavé
kočky ...

V dřevěné kůlně
hnojný vůz.
Zlámaná oj. I loukotě.

Hnízdí v něm pták.
Kus plachty černé.
Co vysedává na plotě.

V kůlně vůz, mraky na nebi.
Po větru odlétají ...
S housličkami. A s basou.

Hrát budu tam, kde jsem
býval malý.
Tam, kde se vlci pasou.

Blázen si říká v svém srdci - Bůh tu není.
Haleluja. List poslední ve větvích plane.
Zůstanu u okna. Až do setmění.
Dokud ho vítr, šašek, neodvane.

Zůstanu u okna, mrazem popsaného.
List starý, list Quijote, se zachvívá.
Dopřej mu chvíli, zlá neúprosná tího.
Jsi neúplatná. Jsi smířlivá.

Hřmot z uší mi odešel. Na okno sedla saze.
Zarostly býlím ty chladné dny.
A Bůh tu není - říká v svém srdci blázen.
Haleluja. Plá ve větvích list poslední.

Tím vyschlým řečištěm kutálí se list.
Olše se kymácí v sítích pavučin.
A prázdné chuchvalce ptačích hnízd.
Kyv. stínu ... Kyv smutku ... Třtin ...

Za mými zády most práchnivý.
Most dřavý, puklý ze tří stran.
V řečišti vyschlém kopřivy..
Kameny - vejce černých vran.

Koryto vyprahlé, hrbolaté.
Vymleté v písku, v kořenech.
Vezmi mě, veď mě svým ztvrdlým blátem
až k vodě dávno ztracené.

Řečiště vyschlé, kutálí se list.
Kameny vejce. Kopřivy.
Řečiště vyschlé je. Čím jsi si ještě jist.
Za zády můstek práchnivý.

LEO BUREŠ /1947/

Svémi verši se představil ve Viole /1989/.

Rukopisné sbírky: Zvonění na sny, Abeceda zoufalství, Májové mrazy /1982 - 88/.

Uvedené básně pocházejí ze sbírky Zvonění na sny.

ONDŘEJ FIBICH /1954/

Měl samostatný pořad ve Viole /1973 - 1974/, v divadle Orfeus /1973 - 1976/, oratorium "Poslední večere Páně" s jeho textem bylo prováděno v letech 1974 - 1985.

Rukopisné sbírky: Země Jana Křtitele, Jitro s otcem kardinálem, Královna severních záseků.

Vybrané básně jsou ze sbírky Země Jana Křtitele.

JIŘÍ HAUBER /1963/

Poprvé publikoval v revue Tečna /1987/, jeho básně byly předneseny ve Viole /1987/.

Rukopisné sbírky: Myšlenky, lepty a nokturna /1983/, Zámlkář /1985/, Loučení s barokem /1987/. Uvedené básně nejsou do sbírek zařazeny.

BOHDAN CHLÍBEC /1963/

Poprvé publikoval v časopise Runa /1988/.

Rukopisné sbírky: K pomoci nardu /1981/, Staré Město /1985/, Úpící oči /1986/, Pražské deště /1987/.

Vybrané básně nejsou do sbírek zařazeny.

PAVEL KOLMAČKA /1962/

Poprvé publikoval v roce 1986 v Dolmenu.

Rukopisné sbírky: Básně /1983 - 86/, Básně /1988/, Tmáš /1989/.

Všechny vybrané básně jsou ze sbírky Tmáš.

EWALD MURRER /1964/

Poprvé publikoval v časopise Garáž /1982/.

Rukopisné sbírky: Holub na střeše /1981/, Sypání andělům /1982/, Mlha v zahradě /1982/, Cesta z Jeruzaléma /1983/, Odbilo-li již ... /1983/, Pět kroků do tmy /1985/, Ruce z kamene /1986/, Hadi pod sněhem /1988/, Zápisník pana Pinkeho /1989/.

ROMAN SZPUK /1960/

Poprvé publikoval v Revue Teplice /1985/.

Rukopisné sbírky: Otisky dlaní /1987, nyní v tisku v Severočeském nakladatelství/, Vlak za konečnou stanicí /1988/, Ohrožen skřivanem /1989/.

**Maria
Bouldingová:**

ZIMY DUCHA

Východe, jase věčného světla
a slunce spravedlnosti: přijď
a osvěť ty, kdo žijí v temnotě
a ve stínu smrti.

Antifona k Magnificat, 21.12

Snad bych měla předem upozornit, že jsem při psaní této kapitoly měla na mysli severní polokouli. Snad to Bůh svým dětem na jihu nějak vynahradí, ale spojení mezi ročními dobami a tajemstvími Kristovými bylo posvěceno na severu. Nový život, který vytryskne na jaře, zvěstuje velikonoční život, který prošel smrtí; a studená tma severní zimy zvěstuje něco z Kristova tajemství zase jinak. Vánoce na severu, to je svátek uprostřed zimy, který se slaví v okamžiku nejhlubšího útlumu přírody. I když jsou podmínky moderního života umělé, i když lidé už nejsou ve styku se zemí a jejími cykly růstu a zániku, naše tělo reaguje na zkušenost živlů, z níž čerpali svou moudrost naši předkové, a tak svědčí o naší lidské neporušenosti. Zima znamená zimu a chlad: věci jsou zjevně holé. Je to smyslová zkušenost kontrastů: tma a světlo, mráz a tání, neplodnost a plodnost.

Strídání světla a tmy je prvotní zkušeností, a stalo se prvotním symbolem lidského vědomí. Většina dětí se bojí tmy, naši předkové se jí báli také, a měli k tomu dobré důvody. Evropské národy byly určitě velmi citlivé na přelévání světla a tmy už od předhistorických dob. Pro generace bez elektřiny, bez plynu, jen s troškou oleje, musela být zimní temnota rozlehlou, mocnou a tajemnou skutečností. Lesy byly hustší a rozsáhlejší než dnes, nebyly tu osvětlené budovy a dálnice, tyto ostrovy a pruhy světla: byla tu jen obrovská, obklopující tma, již se lidé báli. A ten strach neznamenal nějakou přehnanou pověrčivost. Zima byla skutečnou hrozbou: jídla ubývalo, někteří členové kmene umírali, všem bylo zima, všichni měli hlad. Tma musela hluboce ovlivnit způsob, jak lidé žili a jak vnímali svůj svět. Růst a úbytek denního světla se jich proto intenzivně dotýkaly a těla primitivních lidí vnímala změny a nálady přírody více než těla moderních obyvatelů měst. Megalitické

památky, jež dráždí naši představivost v Avebury, ve Stonehenge a jinde, byly pečlivě situovány podle východu a západu slunce. Pro všechny severní národy byl zimní slunovrat důležitým bodem obratu. Zpočátku téměř neznatelně - ale přesto začala temnota ztrácet vládu.

Dále k jihu, v zemích okolo Středozemního moře, v domovině antických kultur, symbolizovalo slunce všechno, po čem lidé toužili: život, neporušenost, nesmrtelnost. V Egyptě se víra a nádej na posmrtný život pojila ke slunečnému bohu Rá. Každý večer mizel jeho vůz na západě, v noci projížděl podsvětím a zrána se znovu vynořoval. Řecké mýty zbožštily Helia. Římští rolníci uctívali slunce a na začátku křesťanské éry si sluneční symbolika dobyla místa ve státním náboženství římské říše. Svátek Neporaženého slunce, *Natalis solis invicti*, se slavil kolem zimního slunovratu: ve chvíli, kdy se zdálo, že slunce je poraženo, začíná zahánět tmou.

Ve 4. století se tohoto římského svátku, postaveného uprostřed zimy, chopilo křesťanství a přeinterpretovalo jej. Stal se z něj svátek Kristova narození, zvláštní slavnost vtělení. Byl to geniální nápad, který ovlivnil křesťanské myšlení a představivost na celá příští staletí. Kristovo narození - to je jas, který svítá shůry. Lidé si připomínali Malachiášovo proroctví:

Ale vám, kdo se bojíte mého jména,
vzejde slunce spravedlnosti
se zdravím na paprscích.

Mal 3,20

Této nové interpretaci pomáhala i biblická tradice. Izrael, zaslíbený národ, poznal smysl tmy a světla v oné historické noci, jež znamenala jeho zrození jako Božího národa: v noci svého útěku z Egypta. Jejich Bůh šel v temnotě před nimi jako ohnivý sloup. Celé jejich dějiny jsou dějinami národa na pochodu, někdy tělesném, vždycky duchovním. Bůh byl vždycky před nimi, věrný, ale překvapivý. Potřebovali světlo, aby mohli jít, a vzhlíželi k němu.

Světlem pro mé nohy je tvé slovo,
osvěcuje moji stezku ...

Hospodin je mé světlo a má spása,
koho bych se bál?

Ž 119, 105
27, 1

Na počátku, před tvůrčím činem Božím, nebylo nic, a to-
to ne-bytí si Izrael představoval jako chaotickou temnotu. Nad tem-
nou, beztvárovou propastí se vznášel Boží Duch, a prvním činem Božího
tvoření bylo vyvolat světlo. Zpráva na první straně Geneze je poe-
tická i praktická zároveň: Bůh samozřejmě potřeboval světlo, aby vy-
konal další práci:

Země byla pustá a prázdná, a nad propastnou tůní byla tma. Ale nad
vodami se vznášel Duch Boží. I řekl Bůh: "Buď světlo!" A bylo svět-
lo. Viděl, že světlo je dobré a oddělil je od tmy.

Gen 1, 2-4

Světlo je pozitivní a požehnané: temnota je odsunuta,
ale zůstává ve vytčených mezích. Od první strany Geneze až po Knihu
zjevení jde Boží lid ke světlu, jež zahání tmu navěky. Nový Jeruza-
lém je skvostné místo, protože noc už nebude a Bůh sám bude dosta-
tečným světlem pro své svaté:

To město nepotřebuje ani slunce ani měsíc, aby mělo světlo: září
nad ním sláva Boží a jeho světlem je Beránek ... Nocí tam již nebu-
de a nebudou potřebovat světlo lampy ani světlo slunce, neboť Pán
Bůh bude jejich světlem.

Zjev 21, 23
22, 5

Odtud je jen krátký krok k Janovu prostému ujištění, že
"Bůh je světlo a není v něm tmy" (1 Jan, 1,5).

Každý spásný zásah Boží byl jako svítání po temnotě
strachu a bolesti. Svítání byl zcela zvláštní okamžik, kdy lze

očekávat Jeho pomoc. Žalmista věděl, že Jeruzalém může na Pána spoléhat, protože

nepohne se, Bůh je v jeho středu,
Bůh mu pomáhá hned při rozbřesku jitra

Ž 46 6

Ve chvíli, kdy Asyřané deportují lidi z Galileje, slibuje Izaiášův výrok milosrdenství Boží, jež jim navrátí, co jim náleží:

Lid, který chodí v temnotách,
uvidí veliké světlo:
nad těmi, kdo sídlí v zemi šeré smrti,
zazáří světlo.

Iz 9, 2

Všechny modlitby Izraele o pomoc a o konečné spasení jsou jako pohled do noci s očima upřenýma tam, odkud má přijít úsvit i Boží příslib:

Skládám naději v Hospodina,
má duše v něho naději skládá,
čekám na jeho slovo.
Má duše vyhlíží Panovníka
víc než strážní jitra,
když drží stráž k jitru.

Ž 130, 5-6

Janovo evangelium všechny narážky na světlo shrnuje. Ježíš je věčné, tvůrčí Slovo Boží, je "pravé světlo, osvěcující každého člověka přicházejícího na tento svět" (Jan 1,9). On je nový ohnivý sloup, on vyzývá lidi, aby ho následovali: "Já jsem světlo světa: kdo mě následuje, nebude chodit ve tmě, ale bude mít světlo života." (Jan 8,12). On dává světlo tělesného vidění slepému od narození - ten představuje nás všechny, narozené do tmy - a tím mu dává světlo víry, aby přijal Ježíše jako toho, kdo byl poslán

(srov. Jan 9). Jak Janovo evangelium postupuje k plnému zjevení Ježíšovy slávy, uvědomujeme si, že se blíží tma a hrozí světlo udušit. Ježíš varuje učedníky: "Ještě jen malou chvíli je světlo mezi vámi. Dokud máte světlo, věřte ve světlo, abyste se stali syny světla." (Jan 12, 35). Zdá se, jako by mluvil napůl sám k sobě. Při poslední večeři shromažďuje své v osvětleném pokoji, kde jim podává nejvyšší důkaz své lásky, ale mocnosti tmy působí a Jidáš vychází do noci.

Synoptická evangelia mluví o zatmění slunce toho odpoledne, kdy byl Ježíš ukřižován. Týden velkého boje, týden nového stvoření končí sobotním odpočinkem, kdy Ježíš uléhá do hrobu, ale všechna evangelia směřují ke svítání prvního dne nového týdne. V ranním světle, v okamžiku Božího vítězství podle izraelské tradice, se oznamuje největší zázrak Božího díla spásy: Kristus byl vyzdvížen z temnoty smrti. Jeho člověčenství ozařuje nezhasitelná sláva Otcova. To světlo svítí ve tmách a tmy ho nedokázaly pohltit, přes všechno své úsilí.

Křesťanství přišlo do pohanské kultury s pevnou vírou založenou ve starozákonní tradici a v dějinách. Nepokládalo slunce za boha, ale za stvoření pravého Boha. Odmytologizovalo Helia, ale právě pevností a jasností křesťanské víry dokázalo přijmout poezii a imaginativní sílu, jež je vlastní kultu slunce, měsíce a hvězd. Církevní otcové převzali sluneční symboliku, rozvinutou v antickém světě. Kristovo utrpení byl západ slunce. Třídenní mysterium velikonoce nápadně připomíná sluneční dráhu. V pátek Kristus zemřel. V sobotu jeho tělo odpočívalo v hrobě, ale tradice praví, že navštívil podsvětí - sestoupil do pekel - a v neděli, kterou řada jazyků označuje za den slunce, zase povstal: je tu paralela k západu slunce, jeho noční jízda pod zemí a novému úsvitu.

Bylo jasné, že se sluneční symbolika hodí k velikonočnímu mystériu. Ale nový zákon mluví na několika místech o Kristově zmrtvýchvstání jako o narození: podle Pavla je Kristus "prvorozený z mrtvých" (Kol 1,18). Bylo proto nasnadě rozšířit sluneční symboliku na jeho narození jako dítěte betlémského. Tak byl svátek

zimního slunovratu pokřtěn a stal se Narozením Páně.

Jak se vánoční svátky - svátky slunce uprostřed zimy - šířily na sever, přibíraly na severském kouzlu, probouzely starodávné vzpomínky v lidech, pro něž byla zima děsivá i fascinující zároveň. Zima vzrušuje nejen děti, ale všechny lidi. Skandinávci dosud v prosinci slaví svátek svaté Lucie světloňky s hlubokým smyslem pro starodávné zvyky, jež se staly křesťanskými. Rudý zimní západ slunce v Anglii má v sobě zvláštní nádheru. Slunce vypadá v mrazivém vzduchu jinak: jak pronikavá je krása slunce zapadajícího v půli odpoledne, jež prozařuje černé, kosterné větve stromů tak, jak nikdy nemůže prozářit letní plnost jejich korun. Dlouhé noci jsou plné hvězd. I noc je dvojznačná: je to obraz smrti a říše strachu, ale také odpočinek, pokoj a uzdravení. Je to čas rození světa. Nebýt noci, nikdy bychom neviděli hvězdy.

Temnota severu byla až příliš skutečná, a tak misionáři mluvili jazykem, kterému lidé mohli rozumět. Ano - vysvětlovali - slíbené světlo světa skutečně přišlo. Je to úsvit z výsosti, který nás vysvobodil z vlády temnot. Lid, který chodil ve tmě, uviděl veliké světlo: nám, kdo přebýváme ve stínu smrti, vysvitlo světlo. Tíže našeho břemene byla vyzdvižena. Sláva se rozlila okolo pastýřů, kteří bděli za noci. A z Východu - z míst, kde slunce vychází, jak vysvětluje Matoušova řečtina - přišli moudří muži, kteří svěřili svá nespokojená srdce do vedení hvězd a tak putovali nocí.

Křesťanský Východ chápal Epifanii jako svátek Božího zjevení při křtu v Jordánu. To bylo prorocké znamení jeho sestupu do temných vod smrti a jeho zmrtvýchvstání ve slávě Božího Syna. Připomíná nám velikonočního "Krista, naše Světlo", a slavnost křtu, kterou prvotní církve nazývala "illuminatio" - osvětlení. Ale představitelství Západu byla zaujata mágy, moudrými muži: ti zde ovládli Epifanii. V Matoušově evangeliu dětství představují pohany, přicházejí složit poctu spasitelů, který se narodil jako židovský král. Připomínají Matoušovým čtenářům temné proroctví Balámovo:

Vyjde hvězda z Jákoba,
povstane žezlo z Izraele.

Num 24, 17

Nejprostším pastýřům i učeným, zkušeným a skeptickým mudrcům se zjevuje světlo, jež tiše svítí ve tmě.

Jako kontrapunktické téma se objevuje Jan Křtitel, adventní světec, předchůdce Páně, ten, který nebyl sám světlem, ale jen svítílnou a hlasem, připravujícím stezku pro příchod Páně. Podává nám pravidlo křesťanské asketiky: "Kristus musí růst, já se musím menšit", a tak velmi vhodně slaví svátek v polovině léta, kdy se světlo začíná umenšovat.

Někdo se může ptát, zda všechna ta symbolika, tak mocná v dřívějších generacích, mluví ještě i k nám dnes. Většina lidí v rozvinutých zemích není závislá na přirozeném světle, dokáže rozsvítit "denní světlo" kdykoli během 24 hodin pouhým dotykem vypínače. V dobře osvětlených, centrálně vytápěných budovách vnímáme zimu méně. Ale moderní svět zná temnotu mysli a ducha, jež není o nic méně děsivá než ta, jíž se báli naši předkové v době kamenné nebo bronzové. Technická dokonalost sama nedokáže osvětlit lidského ducha. Naše společnost ztratila cestu v temnotě stejně skutečné, jako byla temnota starých dob. Lidé dnes chodí ve stínu smrti, v duševní i duchovní temnotě. Tato temnota pohlcuje ty, kdo - prosti naděje, osamělí, prázdni a vyděšení - procházejí životem beze směru a smyslu.

Světlo Kristovo je v nás a mezi námi, pokud je přijmeme. Toto světlo šíří lidé, kteří se uvolili být průzrační. Musíme však spatřit samy sebe v pravém světle a čelit temnotě v nás samotných. Křesťanský život a modlitba, to není nepřetržitá radost ze světla. Velcí mystičtí autoři mluví o bolestných "nocích" smyslů a ducha - ne jako o vzrušujícím dobrodružství vyhrazeném pro nemohé, ale jako o zkušenosti každého, kdo následuje Krista skrze temnotu k velikonocům. Jak milosrdné je, že světlo takového člověka je pro nás ostatní často viditelné i tehdy, když si jeho nositel uvědomuje jen svou slabost na pouti temnotou.

Z knihy Příchoď Páně (The coming of God), vydané v Londýně 1982, přeložila Michaela Freiová.

MARIA BOULDINGOVÁ patří k rozjímavé komunitě benediktinek ve Starnbook Abbey v jižní Anglii. Vydala řadu knih týkajících se duchovního života (Marked for Life, A touch of God atd.).

O umění a literatuře

Pavel Rejchrt: NOŘENÍ

Jak mám co lyrik
vážit a přebírat slova
zlato nebo jeď nebo hrách
úlomky muzeálních váz nebo šrapnelů
jedno s druhým ve stoleté promiskuitě
jeď ve zlaté váze, ocelový hrášek ve šrapnelu -
z jakých příčlích
z jakých slabik z jakých slov
mám vztyčit Jákobův žebřík
a v jakém zírání v jaké extázi
na jakém polštáři na jakém kameni
v jakém snu a v jaké bohoslužbě
abych andělům Božím neporanil nohy
a démonům neuchystal sportovní ribstol?
jaký útvar jazyka Ti smí
být d o m e m ?
skrze jaká slova lidských rtů poskvrněných
promluví Duch tvůj
tvá Sláva
tvých Úst meč i balsám?

Odevšad vyhnán opět ke své duši, řekl jsem: Buď zdráva!
a buďme svobodni! Hledejme to, co m o h l o být! Sněme svá bdění
a bděme své sny. Ztracený vítr se vrátí. Krásná marnost, která by
znovu sevřela srdce a nádherněji zašla na hudbu podmanivější než
včera!

Víc než klikatě, víc než bludně, víc než záhadně se
točí vítr. "Okolky svými navracuje se."

Všecko se navrácí a přerůstá svůj návrat. V těch konči-
nách nás, duše, nikdo nečeká; leč naše hudební dny, klávesy tváří,
ruce údělu, klavír zesnulých. Nejraději okno mansardy z mládí v za-
pomenutém maloměstě někdejšího rozpuku, ciselérská dílna předků,
azalky ve slunci, skloněná hlava nad konvičkou. A za rok? za dva?
za dvacet? Čehos dosáhl, oč jsi moudřejší? O nějakou azalku na
srdci navíc, o oheň krásy v oharku, neprovedené už obrazy a vzdo-
rující, nezavršené, příliš vypjaté, buď v pýše nebo sebevzdání
s výšky zřícené verše! Bledé a němé klávesy vyčítavých tváří, kla-
vír odešlých, ach, i u tebe s hudbou zamčenou! – Anebo již také
o kus dál okenní křídla špitálu rozlétlá nárazem pověřčivé nemoc-
niční sestry; propustka holubici z archy Noemovy, z korábu žití po
všem zmítání v přidělené samotce na vlnách tolikeré obecné zkázy,
tolika zhýralých kultur, tolika konců světa.

Co jest to báseň a obraz, ptají se někteří. Nevěřte
mystikům, odpovíme takovým básníkům-mystikům, jestliže vám řeknou:

"Posledním důvodem řeči je nevýslovno. Vítězství bílé
stránky. Symboly symbolů zduchovňující se až do miziva." Budiž.
I taková je tvář tajemství ... taková, že člověk v patření na ni
mrzne, kamení.

Ale ž i v o t e m nevýslovna je v každém případě j a z y k ,
sebe stále překračující, ať v básni právě nebo v obraze ... zname-
ní měnlivé a plamenné, sladce mučivé břemenem bílých jasmínových
vůní i teskně tvrdých barev pozdně uzrálého šípku.

Červen a listopad! Obojí píseň beze slov, píseň, pro-
tože slova nestačila pro samou lučbu, básnicko-zhotovitelskou

alchymii, už prostě tempem onomu strhujícímu jazyku, tedy vždy půl-rok plný hudby, kterou jsem sotva kdy unesl, pohřebně zdrcen tím štěstím, kterému nestačila nikdy má chabá smrtelnost, ach, vždy chudý jen tím, že jsem nestačil zužit ani tisícinu, tak bohaté byly rytmy stvoření, tak krátký a cirkusácky přemetný mé duše čas - bál jsem se přijít p o z d ě a vskutku jsem nepřišel ještě ani v č a s - vždy příliš brzy, vždy jindy a jiní vcházeli, kde já teprve vycházel: vždy o d n i k u d , vždy z říše, jež snad nebyla nikdy z e m í ž i v ý c h - tohle tedy že bylo umění? Metrické obrábění, skladebné sestrojování, sémantický výpočet - tedy: produkce, konstrukce, kalkul? Jak jsem se ještě opovážil psát? Byl to věru trýznivý sebezpyt, a kdo mi kdy t a d y od srdce rozuměl?

Zda znáš můj kosíčku, můj pěvče kouzelníčku, zda alespoň ty znáš, když nezná člověk? Zda znáš ten kraj, kde nerozkvétá pompézní oranž Goethovy Mignon, leč trochu trnek pichlavých? Poslyš, zpěváčku: zde rozžily se mé sny o slovesném mistru, jehož jsem po celý život vyhlížel marně. Sem vypověděl on sám sebe z knížectví takřečené kultury, krásné literatury, z kvetoucího svatokupectví vzruchů a hodnot. Pohled, který vrhal půl života před sebe, hledaje rozsadit všude po světě kořínky svého trpkého srdce, doufaje sklízet z nich po sezóně citových závlah, po vzájemném sdílení mazanců, kraslic a zpěvu uprostřed sváteční všelidské obce jiskrné kytice duchovní radosti, doručit je nevěstám po doutnácích slunečních paprsků k explozi barev, díky a chval právě v té nádherné, za život jediné chvíli, kdy sestupují od oltáře za bouření varhan po kostelních schodech; a ještě navečer života v pohnutých soumracích pronikat tichou radostí, s bohatě vynalézavým tvým sólem, kosíčku, v kaple hloubících se houštin, do krypty osamělých srdcí, k věčnému světélku zesnulých abatyší - ale není již nevěst ani abatyší v těch bulvárových tvářích a varhanní píšťaly dokonaly v příliš vleklé opravě a tichá vystoupení vás, božích zpěváků, přelily mohutné rozhlasové vlny - pohled, který ten lyrik vrhal půl života daleko před sebe, obrátí nakonec co nejhlouběji dovnitř. Nejezdí a nechodí už daleko. Celý svět snese do jednoho dvorka, kočku, psa, pyramidu polen na zimu, vozíček, džbány. A skoro každodenně se po dlouhé hodiny, na oprýskané židli u červotočivého stolu, zachumlán hned v několik zteřelých kabátů, s odda-

ností až nadpřirozenou vrací k jediné písni jediného jazyka, kterou dosud nedoposlouchal, nedoluštil, nedovyslovil. Je to potok za stavením, který vypráví, napovídá, skoro už jazyk a přec dosud ne. Ach není to cval koní ani svist letounu, nejsou to livreje, trávničky a plážové budky, je to přítomí, žabinec, bidlo. Koneckonců vlhká jízba, rod revmatiků, nesmělé vánoce, spíš chudý Ježíš v zděravělem kancionále ještě po exulantech než bohatý Ježíšek v lunaparku.

Kéž by byl, kosičku, můj pěvče kouzelníčku, živ v onom místě raději přelíbezný básník František z Assisi a dovedl kus srdce lidského přenést v tvé srdce ptačí, kus lásky zachvácené bratrstvím Božích tvorů, a kéž by i tvůj zpěv naopak zase vstoupil do země ušlechtilé už písně člověkovy, aby nehynul už a neschnul člověk z člověka, ale aby živ byl a probouzel se do jistoty Boží tváře.

Jaké drama duše, vystavené poselství bible! Na jedné straně zákaz přibližovat se Bohu pomocí obrazu, vědomí, že nelze nejen zachytit, nýbrž ani spatřit tvář Třikráte Svatého tak, aby ještě potom člověk živ zůstal, dále ještě i vědomí, že všechno, co v oblasti posvátné zachycujeme tak, že přece jen zůstáváme naživu, se již tímto faktem prokazuje jako modla, jako bůh z mnoha bohů, jako nepravost vedle Boha pravého, stíhatelná jeho zákonem, soudem, hněvem. Nezpodobitelný Hospodin, který slávy své jinému nedá, a jemuž žádný z bohů není podoben, a tedy ani žádné lidské zpodobení, byť i usilovalo o vážnost náboženství, o "klanění a ctění", přestupující tak právě druhé přikázání-

A na straně druhé přiblížení se Boha samého člověku obrácením své tváře k němu, rozzářením své tváře náním, vydáním svého obrazu jemu k sycení. Je-li, křesťansky vzato, "obrazem Boha neviditelného" jeho "milý Syn" /Ko 1, 13-17/, smíme se domnívat, že alespoň takto, totiž se strany Synova lidství smíme Neviditelného a Nezpodobitelného zobrazovat a zpodobovat, že tedy smíme zobrazovat ne Hospodina samého, ale právě tento obraz, k němuž se nám uvolil, či spíše že smíme značně nejistým pokusem o zobrazení tohoto obrazu dát výraz svému divení nad divem, dát pod dotekem předivné lásky vykvést svému srdci ve viditelnou a vroucí odpověď.

Poutníkův pravnuke hledal s největší potřebou i po stopách sobě protilehlé konfese poslední stopy onoho zbožného zobrazení Boží tváře v dobrovolně trpícím, za nás na kříži pícím Ježíši.

Hledal marně především ony uhrančivé tisové tišiny v svém maloměstě, v parku, který druhdy vztyčoval z několika obřích lipových korun trojlodní aspoň včelí katedrálu, toho zpěvu, té vůně, té zádušné, dělně bzučivé, a přece nebesky poetické radosti! - Svatý Jan Nepomucký zmučeného, soutrpného pohledu nad maličkým Ukřižovaným, nad Kristem-Vševládcem, který té zbožné lásce opět učiněn je chudičkým a poníženým, aby jej mohla hýčkat v jesličkách svého náručí, i srdcem knězovým tedy prošlehlé city Boží Matky, ale též city Magdaleniny, aby jej mohla v slzící vděčnosti k pohřbu balsámem pomazat.

Ach, ano, hledal po tolika jinde prožitých letech v svém rodném kraji nezapomenutelnou pro něho líbeznost onoho svatého Jana, byla tu namísto ní, až se ulekl, na podstavci jen tvrdá a sprostá kopie, bylo tu gesto, jak se mu d n e s rozumí a jak ještě v přímém protikladu k pravdě je potřísněno či spíše "obhájeno" výtkou baroka, výtkou, svalující divnou lež a urážlivou divadelnost na dávno a zapomenuté duchovní epochy, na dávno vyhaslá, nesrozumitelná již vnitřní dramata -

Hodnoty napadrť, a přesto, či skoro p r á v ě p r o t o palčivý prst Hospodinův, nezapomenutelný Zákon Boží v srdci, nikdy jsem, Pane, tebou již jednou značen, tobě doopravdy nevyhasl, ač jsem ohněm nešetřil, ač tolikrát jsem zaplál do zbůhdarma, do prázdné a tvrdé noci pustých model, do vesmírného teismu, v ontologickou vývěvu: vzduchoprázdno mne vždy znovu ztenčilo a sfouklo, vždyť tvůj Duch mne právě dechem svým nevzněcoval, v život nevolal, ze tmy nekřísil; hořel jsem bez modlitby, ač její celou vášní, hořel jsem, nevěda to ani, celou svou roznícenou duší po léta k bohům nepravým; myslel jsem, že jsi blízko, a korunoval jsem bláznivě a pyšně vlastní duši, kochal se radostmi zvláštních extází, a byls daleko; myslel jsem nedlouho potom, že jsi daleko, metly mne z povrchu vzduté pojednou vlny vlastních mých nepravostí, příliv mocného moře, o němž jsem do

té doby neměl tušení, síla mých obkličujících konců, podezření podoby, smazání stopy, nikde již záchranný posvátný tvar a básně magická formule - volal jsem již bez nároků a bez umění, podoben tonoucím, volal jsem o život, ať je ten život nadále čímkoli - a ihned byls mi blízko, již jsi mne vedl, za ruku vedl jak slepce a mumii ze tmy a ze smrti -

Ach, u Tebe, Pane, i jeden den lepší než jinde tisíc, ale já musel znovu v ten svět jít, smlouvy sepisovat, jevit se nějak a strojit, prakticky žít. Své pobývání u Tebe, Bože, jsem svázel se svými otci, s jejich starou řečí, s jejich překladem Tvé knihy, s jejich útěky a vyhnanstvím, ba s jejich také někdy lámáním srdce z jedné podoby víry do druhé. To všechno jsem byl, Pane, u Tebe, jejich popel jsem na srdci nesl, i Tvůj vítr a Hlas, tvoji přípověď života a vzkříšení. Ó Pane, - ale kam jsem měl s tím jít mimo svatyni a mimo krásné zahrady a besídky Tvé zaslíbené země - ach, mimo ona renesančně sloupořadá a táflovaná a zase ještě i goticky olistěná, zpěvavým ptactvem nebeským ohnízdná starobratrská souvětí Písma, - kam jsem měl, Pane, odnést a kde ještě výrazně zúročit tak nevídanou hřivnu, odezvu Tvého vlastního hlasu, právě tam slýchaného, jak jsem ji ještě měl jinak a přesvědčivěji vyjádřit, než opisy a obměnami toho dávného jadrného jazyka, a pokud jsem vídal, že je ten jazyk přemnoha svým potomkům dnes ještě snad cizejší než latina, jak jsem se, Pane, měl pustit toho starého prámu, na kterém moji otcové přeplouvali sem a tam Jordán, na kterém jsem sám snil a modlil se a "čekal Pána víc než ponocní svítání" a onen svět pojil v čilém s vroucím spojení se světem tímto - jak jsem si měl osobovat právě já, odpověď na Tvůj hlas vyvolat pozemsky a bytelně do ulice a zmnožit tak o odezvu d n e š n í c h lidí?

Pozdní syn království, za jednoho aspoň duchovního sourozence "šel by světa kraj" - ach, snad byl vinen sám, že je nedokázal vyhledat, že nesměňoval odvážněji duchovní statky, že nerozhojňoval dostatečně hřivny svému věčnému Věřiteli - snad tu přece byli, skryti v lidské nemožnosti a v Hospodinově zázraku, snad dívali se očima povržených kamenů z nějaké nedostavěné a dávno rozpadlé katedrály; bezpochyby pak stačil by pouhý pokyn Boží, neslyšitelný Jeho dech, neviditelný Jeho dotek, aby povstali v přesvědčivé živé bytosti. Snad

dokonce se ten zázrak v celé Boží nenápadnosti již i naplno děl, ale hlava tak často soupeřsky kamenicí proti zdi, a srdce tak osaměle a bez proměny po dlouhá už leta vyzvánějící své poselství nikoli ve vánoční rolničce, ale v umíráčku, těžko se občerství obecnstvím stále tak subtilním, a řečeno s teologií středověkou, těžko se posílí církví *n e v i d i t e l n o u*. Kde umělec jako živá pozemská skutečnost měl ještě načerpat nových podnětů a sil?

Co že zbývalo právě básníku po stránce citu než cesty k zasutému dětství, putování do krajín stále hlouběji propadlých a v tom smyslu neskutečných, jedno z městeček, na kterých tak lpěl, dokonce zatopené přehradním jezerem; ach, stalo se mu to brzy symbolem a nutkavou poetickou představou, potopené dětství, utonulá duše, šílená Viktorka, hledící do vln za mrtvým robátkem, které byla před chvílí tam sama uvrhla - něčím jsme podobně hluboce vinni vlastní duši, jistým jejím citům, kterými jsme mrštili v bolestné skeptické dospělosti, bezradní nad dětstvím z jeho hýřivě kvetoucí krásy, tak nepraktické, tak zdržující; a pak se vracíme až někam k prahům podsvětí; vskutku, snad Persefona drží duši dětství, jen nakrátko ji propouštějíc v ojediněle zjitřený dospělý cit; to jsou ty lyrické stavy, kdy vytanou do řeči stygické rytmy a vedou k písni: k uhrančivě prosvětleným tvářím, k magické minulosti z jezerního dna; ach síla dětství, síla pohádek, síla důvěry a lásky k těm, kdož je tak pěkně vypravují, ach, mýtotvorné síly vbásňující ve svět, co v něm nikdy není, ale dlouho to nevíme, dlouho jsme šťastni, dlouho je duše skutečnost zevnitř i zvenčí - jen oddaná nevědomost, či lépe a delikátněji řečeno: *s n í c í n e p o v ě d o m o s t* je podmínkou štěstí, avšak "ten, kdo rozmnožuje poznání, rozmnožuje bolest."

Jednoho dne, s pocitem zahanbuujícího zklamání, sklízíme urychleně stůl, který jsme předtím bezelstně po celá dětská a nedospělá léta prostírali své lásce a radosti a zvali k hostině šneky, koťátka, chalupy, hvozdy, rybník, několik koní, strýců a tet a naposledy děvčátko v bílém, svou naivní, zářící, důvěřivou duši - úzkostné drobty, které pak v nejpřísnější tajnosti a v pozdním ještě žlučovitém věku krademe pod stolem dokonce štěňatům, neboť sami hladovíme, je to poslední, co potom střežíme v jakémsi relikviáři, neokusivše už z toho ani to málo, šílení nicotou, která vše bere, vše pode-

mílá, vše odnáší, žárliví i na své slzy, na poslední svítivou skutečnost, která n e s m í být odplavena-

Překladatelská dílna

Marc Chagall V MÉ DUŠI

V mé duši
Je jediná země
Která je má
Vstupuji do ní bez pasportu
Jako domů
Ona vidí můj smutek
I moji samotu
Uspává mne
A přikrývá mne vonným kamenem

U mne kvetou zahrady
Mé květiny jsou neznámé
Patří mi ulice
Ale nejsou tu domy
Zbořili je už v dětství
Nájemníci se potulují vzduchem
Hledajíce příbytek
Bydlí v mé duši

Proto se usmívám
Když moje slunce tak tak září
Anebo pláče
Jako lehký déšť
Za noci

Byl čas, kdy jsem měl dvě hlavy
Byl čas, kdy tyto dvě tváře
Přikrývala milostná rosa
A kdy se rozlévaly jako růžová vůně
Teď se mi zdá
Že i když couvám
Jdu dopředu
K vysokému portálu
Za nímž se táhnou zdi
Kde spí vyhaslé hromy
A zlámané blesky

V mé duši
Je jediná země
Která je má

ZA TEN DRUHÝ JAS

Můj Bože, za ten druhý jas
Který jsi dal mé duši
děkuji

Můj Bože, za ten klid
Který jsi dal mé duši
děkuji

Můj Bože, přišla noc
Zavřeš mi oči, než se rozední
A já budu znovu malovat
Obrazy pro tebe
Na zemi i na nebi

NYNÍ

Po celý život jsem se málo modlil
Čemu se podobá - můj Bůh
Kde je

Ty na mne čekáš, hledíš na mne
Chtěl bych plakat, modlit se k tobě
Ale jsem příliš chudý

Nyní jsem stár
Můj Bože
Ty mne vezmeš k sobě

ZA MRAKY

Za noci kdosi říká
Nemíchej slova s barvami
Květiny se sluncem
Duše za mraky
Sotva se zableskne, letí a prchne

Kdosi říká
Neočekávej příliš světla
Na cestu
Své slzy budeš pít sám
Na konci dne

Kdosi mi říká
Tam dole číhá
Kříž
Rytíř sestoupivší shůry
Mne zvedá v náručí

/přel. F. K./

Pierre Emmanuel: KREV

Všude je krev, krom v srdci člověka. To srdce není tak mocné,

Aby kdy zadrželo krev, jež neustále prudce útočí na jeho směšnou totožnost.

Avšak co pravím: srdce člověka? Vždyť v žilách každého živoucího tvora

Je více krve, než by slunce bylo schopno vysušit a než by mohla vsát i poušť.

Je více krve v novorozenci než bývá lávy v jícnech všech sopek světa,

Je více bouří v jedné duši, než je vůbec zapotřebí, aby se v moři utopily hvězdy,

V jediném svědomí je zmatku víc, než stačí k tomu, aby se rozpadl řád vesmíru.

Snad proto Babylón chce postavit hráz vzpouře všech vlastních kamenů,

Ten Babylón, co chtěl být pevným čepem chaosu a přesto vpravdě vyrazil ten čep?

+ + +

Stále a stále krvácí zde na zemi krev Člověka, jenž je mým Synem.

Stále a stále propůjčuje vlastní lesk i džbánům a úlitbou příliš skoupou;

Nádobám, odkud čerpá vůni prstí, nebo srdcím, kde potřísní se vinnou sedlinou.

Stále a stále žene hroby na skály a přitom Babylón točí se jako zátka

Na hřebenu té nejútlejší vlny, nadobyčej blízko písčiny, kde si hraje dítě.

Nejen ti stateční a horkokrevní, ale stejnou měrou ti polekaní, bezkrevní a bídní

Se svými nedůvěrami a opatrnostmi i s návykem ohýbat stále hřbet,

A tak se ještě více choulit, neboť tuze trpí zimou, když jsou tak male sobečtí:

Co znamenají všichni, když je kolem širé moře? Zda tato lidská stébla

Doplují ještě jednou ke břehům, zda nicméně břeh dosud jest?

Přitom já, který stojím před krví, jež touží po srdci podle svých měřítek,

Znovu a znovu neúnavně hnětu lidskou hlínu, nasáklou krví.

Znovu a znovu neúnavně hnětu srdce člověka, vždy stejné

A schopné tišit změtení i vyjádřit svým jediným úderem

Mohutnost lásky k změtení, jež ovšem ani nedoufá, že bude někdy tělem,

Ani jím nechce být a sebe nenávidí, když je zavřu do srdce příliš těsného,

A nevýslovně toužívá vším žářem svého odmítnutí, své nenávisti,

I vší svou vášnivostí pýchy, která možná v jádru je jen mou vlastní ctí,

Po srdci toho všedního, ba toho nejnižšího člověka z prostého jílů,

Po srdci kohokoliv,

Avšak tak velikého jako samo srdce Pána Krista a bez ran.

+ + +

Poledne, hlavo Chvil! Ty vrháš stále stejný

Šíp nepřítomnosti na vlny přesypů,

Na ony národy zčeřené vichřicemi,

Spleť rohů, býčí rod z jílů a vzteku, strašným

Nárazem nadobro roztráštěný, jenž padá

A vlastní mrtvý prach směšuje s nepamětí.

Pak modly s tváří tmy, s mocnými rameny,

Vyhlásí, strnulé hořem a s pohledem

Přísným a nezvratným, boj na smrt; rudým cárem

Roznítí takový žár, že se zvířatům,

vrženým kupředu, na rozích třese slunce.

Pod svými kopyty cítí, jak země sténá

Chvějíc se pradávným zmatkem, a třesou klenbou

Noci v té dravé hře /tak věří alespoň

Lidský rod/, Bozi však, když vidí, že se trhá
To jeviště a krev stříká až k nebi barev,
Se smějí. Obloha jim prosakuje z víček.
Ustal i tlukot řas. Stačí jen ramenem
Pohnout, a padá v prach vše. Poledne se zasní.

/Z výboru básní, který uspořádal a přeložil Jindřich Pokorný a pod názvem Orfeův návrat vydalo v roce 1972 nakladatelství Vyšehrad v Praze. Náklad byl zničen./

Próza

Vladimír

Vokolek: Z RUKOPISNÝCH SEŠITŮ

Básník Vladimír Vokolek zemřel v roce 1988. Jeho básnické sbírky vycházely tiskem před rokem 1948 a na konci šedesátých let. V posledních letech života uspořádal mnohosvazkové strojopisné vydání celého svého díla.

Po jeho smrti bylo nalezeno několik rukopisných sešitů, které obsahují deníkové záznamy, poznámky, úvahy, výpisky z četby a podobně. Z "červeného", "zeleného" a "modrého" sešitu přinášíme ukázky.

Pokud je o "červený sešit" se zápisy z let 1974 - 1976, zdá se, že v něm původně bylo 77 popsaných stránek. Stránky padesátá až padesátá třetí a také sedmdesátá třetí však byly patrně ještě před nalezením tohoto sešitu /nebo už během zapisování?/ vytrženy.

"Zelený sešit" obsahuje zápisy z let 1978 - 1984. Z původních asi 19 popsaných stránek chybějí stránky první a čtrnáctá.

V "modrém sešitu" z let 1981 - 1983 lze předpokládat původně popsaných 65 stránek, z nichž stránky třicátá až třicátá čtvrtá byly vytrženy.

/ připravil A. P. /

ČERVENÝ SEŠIT

7. února 1974

Poslouchám večer Svobodnou Evropu. Nic zajímavého /kromě Solženicyna ovšem/, změním proto vlny a chytnu Prahu. Klavírní koncert. Jdou za sebou tři skladby bez ohlášení opusu a autora. Žena přitom žehlí. Podíváme se udiveně na sebe. Někdo hraje falešně Chopina. Rozumí se schválně falešně, brilantně falešně. Nějaký klaun - virtuos paroduje Chopina. Je proto na místě, že se smějem a očekáváme, až nám hlasatel oznámí jméno toho klauna. Třetí skladba je dohrána a hlasatel oznamuje: Igor Stravinský ...

24. února 1974

Svobodná Evropa. L. Pachman má s kýmsi interwiev o Janu Zajícovi, který se 25. února 1969 upálil na Václavském náměstí. Zanechal prý dopis, kde prý sděluje, že věřil už jen dvěma mužům: Škutinovi a Pachmanovi. Redaktor pak Pachmanovi připomíná jeho článek v Ml. frontě /?/, kde komentoval druhou oběť a na závěr napsal, že jeho smrt byla z b y t e č n á. Rodiče Zajícovi se tím cítili dotčeni. Pachman se zřejmě vykrucuje a vykládá to tak, že další oběť vskutku byla zbytečná, neboť v unaveném národě nemohla už mít odezvu. V morálním slova smyslu ovšem zbytečná nebyla, toliko v politickém ... I tato tragedie má svou ironii: Zajíc věřil Pachmanovi, který už nevěřil Zajícovi, jeho oběti. Zbytečná ...

19. března 1974

Postní dopis Solženicynův ruskému patriarchovi: laik připomíná knězi, že se víc bojí pozemské odpovědnosti než odpovědnosti před Bohem. Připomíná mu evangelium. Platí nejen pro Rusko, ale pro celý svět. Solženicynův hlas je hlasem volajícím na poušti, snaží se probudit svědomí, odpovědnost před Bohem. Není náhodné, že Israel je zase jazýčkem na vahách: buď nafta nebo svědomí. Má se zas světu ukázat, jakou váhu mají morální zákony. Buď žádnou a pak svět svou vlastní tíhou padne na dno pekla - absolutní nezodpovědnosti před Bohem. Hrozil bych se toho, kdyby volba byla jen v lidských myslích, myslících jen na svůj domnělý prospěch. Vždyť jsme to už jednou prožili. Jako nyní Israel, tak i my byli jazýčkem na vahách. Copak to nikdo

nevidí, nepamatuje, jak to dopadlo? Historie nikoho nepoučí? Ovládá nás slepý osud? Nebo je to oslepení záměrem Božím?

Slyšte, slyšte, nerozumějte!
Hleďte, hleďte, nepoznávejte!
Zatvrd srdce tohoto lidu!
Uši mu ucpi! Oči oslep!
Ať nevidí očima, neslyší ušima!

Toto hrozné místo si čtu zase v Isaiáši v těchto dnech jako před 35 léty. Změnilo se něco? Stalo se něco, aby svět konečně otevřel oči a porozuměl, o co jde? K čemu máme rádio a televizi? K tomu, aby ... ucpalo naše uši, oslepilo naše oči?

/z dopisu J. K./

22. března 1974

Západ a Východ tvoří jeden svět. Já zde, ty tam jsme poloviny jednoho těla a jedné duše. Jedné úzkosti. Jedné spoluviny na tom, co se děje.

"Spravedlnost" jako vyrovnavání účtu nikdy nevyrovnaného. Msta za mstu.

Prastaré eschatologické představy o konci tohoto špatného světa /kdyby nebyl tak špatný, nikdo by si nepřál jeho konec/ a počátku nového lepšího světa nám mohou být v náboženském smyslu vzdáleny. Ale v politickém smyslu je prožíváme stále: očekáváme konec Třetí říše, potom konec komunistické vlády, konec sovětské okupace - samé konce a žádný počátek. Židé, pokud byli tvůrci této eschatologické ideje, žili v babylonském a asyrském zajetí a očekávali konec tohoto zajetí, vysvoboditele Mesiáše. "Počátek" lepšího světa se nedostavuje, jen samé konce konců: to je naše historie. V hlubším náboženském smyslu "počátek" je konec historie, konec těch "konců konců": počátek lepšího světa - a vzhledem k iluzím, které si děláme v historii o konci jedné etapy a počátku druhé můžeme dodat: skutečného světa - se nemůže uskutečnit zde na této zemi; není zde, ale v království Božím. Tam jediné se může něco začít v pravém

slova smyslu. Ale pak tento "začátek" Božího království je definitivním koncem pozemského. Návaznost žádná. Onen svět nelze navázat s tímto; lze oba od sebe jen rozetnout. Tak si to také od pradávna představovali a my jim dnes chtít nechtít musíme dát za pravdu.

Cítíme v srdci rozetnutí časů, úder dvojsečného meče: bolest i radost, zoufalství i naději, konec i začátek. Mezi nimi není spojitosti, hojivosti, zajizvenosti. Existuje-li nějaká lepší budoucnost, pak nastane rozetnutím gordického uzlu časů jako něco zcela nového, jako skutečný počátek minulostí nezatíženého věku. Konec konců konec zauzlování konců s počátky. Něco takového se však nemůže stát v těle, ale v duchu.

ZELENÝ SEŠIT

6. ledna 1978

Před 107 lety se narodil můj otec v Býchorách u Kolína. Jaký to byl úspěšný život chudého chlapce jako tisíce jiných v té úspěšné době našeho národa! Stává se majitelem knihtiskárny v Pardubicích, jeho syn Vlastimil vydavatelem krásných tisků, jeho děti studují, mají zajištěný život svobodný, mohou se věnovat umění ... A potom ten konec! O všechno přijde, dokonce jako třiaosmdesátiletý stařec musí přihlížet, jak rozbíjejí jeho stroje do šrotu, ulehne a během týdne umírá. Nechce žít ... Jaké to kruté vyvábění, o kterém mluví Mácha ve svém Máji. Nebyl celý národ takto krutě vyváben?

Romantický sen

1918, 1938, 1948, 1968

Nebylo obrození takovým vyváběním? V roce 1918 - bylo mi pět let - naši otcové jsou přesvědčeni, že obrodný proces vyvrcholil v státní samostatnosti. Jaký to byl krásný - nebo krutý? - sen. Všechny rozumné důvody - aspoň ty, které známe z historie kolem září 1938 - svědčí o nutnosti podrobit se mnichovskému diktátu. Ale byly by tak "rozumné", kdyby naše státní samostatnost trvala delší dobu, v níž by ze svého opojného snu procitla v realitu? Kdyby se opřela

o tuto realitu státní samostatnosti, o niž se za tak kratičkou dobu svého trvání opřít nemohla. A nesouvisí toto náhlé vzdání se státní samostatnosti s tím, že ještě nebyla upevněna v našem vědomí, v naší státotvorné vůli, a že byla dosud víc snem než realitou? Co se v nás zlomilo v září bylo právě toto tragické poznání: nebyla to skutečnost, byl to sen. Kruté vyvábění ... Toto poznání spolupracovalo, kolaborovalo s Únorem. Samozřejmě slepě, nevědomky a opět snově: opět tu sehrálo svou osudnou roli vábění nového socialistického snu. A opět v r. 1948 a pak v padesátých letech - kruté procitnutí. A to u socialistů i komunistů, kteří měli národní citění, kteří byli víc Čechy, Čechoslováky než agenty Moskvy. Odtud počíná se další obrodná práce, která vyvrcholí v r. 1968. Ale i tento "obrodný proces" je více snem, vyváběním, než realitou. Když Smrkovský na jedné manifestační schůzi ukazuje na mapu, na naše místo v sovětské zóně, jako by říkal: probuďte se z toho snu, v němž sníte o vylomení národa z této zóny, o jeho návratu do předmnichovské republiky! Ale sám nakonec byl stržen tímto snem ... A první slovo pres. Svobody v rozhlase, když se vrátil z Moskvy, byl poukaz na - politickou realitu. Pamatuji se, jak toto slovo otřásl davem na náměstí v Ústí, kde jsme se shromáždili, abychom vyslechli presidentův projev. Realita! Bouře odporu, která následovala - také potom po Dubčkově projevu - chtěla setřásti úder tohoto slova, kterým se lidé, celý národ měl probudit ze svého snu o svobodě. A opět národní vědomí zvikláno, vůle zlomena. Co jest ta naše "samostatnost", co je ta naše "svoboda", ne-li krutým vyváběním, snem, z něhož se probouzíme údery do hlavy ...

Tak celá ta historická existence národa se jeví jako tragické zdání. Nemá, oč by se opřela. Minulost je příliš vzdálená, časově i duchovně, není to už pravda - té husitské pravdě už nikdo nerozumí - je to víc sen než skutečnost. A současně pravda? Velký otazník /co je ta naše "samostatnost", "svoboda"?/. Je tu jen reakce na současnou ne-pravdu, jen negace současné politické reality, tak jak to vidíme u mládeže, ale vědomí pravdy národa a cílevědomá vůle chybí. Chybí totiž vůbec morální hodnoty a mladí lidé, kterým režim dal volnost v sexuálním životě, jsou vlastně prosáklí anarchismem a tak

odvedení z politického vědomí a vůle národa. Tito lidé už nebudou snít ... Je-li tomu tak, pak by se skončil český sen.

Základní motiv: není jistoty

není víry v národ /v nár. obrození/

Proces národního obrození se nedokonal. Ve svém vyvrcholení po dvacetiletém snu o české samostatnosti násilně přerušen. K čemu to všechno bylo? G. H. Schauer, který pochyboval o smyslu národního obrození a byl proto nazýván "filosofem národní sebevraždy", by našel v této době silný argument pro svou nedůvěru. Jako by mu historie dávala za pravdu. Ale není ojedinělým zjevem. Viktor Dyk ve svém básnickém díle odhaluje neúprosně národní charakter, jeho nezakotvenost, nejistotu, nevíru, nedostatek sebevědomí a zlomení vůle, protože

chtít? Nesmíme. Je musit sudba naše

Tu k smíchu věřit; marně hlas můj horlí.

Tu k smíchu bít se: vzdor je zabije.

Z kurníků nikdy nevznesou se orlí.

Ten podlý, onen slabý je.

/V dnech nejistých/

Zde život v smrti a smrt v životě

Syčelo cosi věčně: Darma jsi

/V mrtvé zátoce/

A proti tomu odhodlání raději se rozbít v prudké bystřině než hnít v mrtvé zátoce:

Víš, horská bystřina si toho nejvíc cení,
co tokem osudným se bilo, rozbilo.

K tomu ovšem nedošlo ani v roce 1938, ani v dalších letopočtech poznamenaných osudnou osmičkou. Rozbilo se, ale - nebilo

se. Zvítězil tu rozum proti romantickému cítění? "Zvítězila" tu především ona nejistota, nevíra v poslání a smysl českých dějin. "Musit je sudba naše!" "Smysl" se odhaluje jako romantický sen.

Národní obrození v našich literárních dějinách se dělí na osvícenství, klasicismus, romantismus. Z nich nejsilnější a také nejplodnější - Erben, Mácha - jsou ideje - sny romantické. Romantickými v tomto světě jsou všechny ideje - sny o dobru, pravdě, kráse; romantikem v tomto smyslu je Platon, je jím Kristův sen o království Božím. Je jím v podstatě romantického snu i naše národní obrození, opírající se o ideje, které nejsou z tohoto světa, které však tomuto světu dávají jediné smysl a tím ospravedlňují jeho vcelku krutou existenci. Jsem, ne že myslím - to by bylo málo - ale že sním, že mám ve vědomí krásné ideje, že toužím po jejich realizaci v tomto světě: takové je vyznání romantikovo. Přitom si je - jako třeba už Mácha - vědom rozporu snu a skutečnosti, vědom světa, který takovým krásným snům nepřije, který je rozbíjí a odhaluje jako marné sny, ale romantik, třebas rozbitý, "rozervaný", nakonec i připravený o své sny, ospravedlňuje svou ubohou existencí jen tím, že snil, že zahořel láskou k idejím.

neuskuteční se - ale tím je krásný!

"miluji Boha, protože není"

Naprostá nezištnost = naprostá krása. Jaká zásluha milovat Boha, o kterém vím, že jest a že mě odmění za mou lásku. Z teologického hlediska to správné není, ale z ryze estetického, romantického to je krásné. Příliš hrdý, vznešený aristokratický postoj? Ano.

Nietzsche: vše, co nám život nedal, dáme my životu: to jest, krásný, vznešený, hrdý sen.

Miluji to, co není - ale právě to je krásné. Krása v té nezištnosti.

/poznámka na rubu stránky:

Romantik je ve svém živlu na troskách/

Z těchže důvodů - aby čin byl krásný pro sebe - prchá neznámý hrdina z místa činu. Vynesl dítě z hořícího domu, vyrval z rozvoďného proudu tonoucího - a zmizel. Může v tom být pýcha ďábelská, ale také pokora andělská. Rádi byste se ho na to zeptali. Nemáte však koho se na to zeptat. Udělejte totéž, napodobte neznámého a pak se zeptejte sama sebe. Každý čin skrytý světu a jeho mar-nivému zrcadlu bude tím největším činem, jehož je člověk schopný: každý svou přirozenou touhou po známosti chce se zhlédnout v zrcadle, ale ten nejlepší touží po neznámosti. Snad chce se zhlédnout v samotném neznámém Bohu, v Bohu Skrytém, který je ustavičně v pohotovosti, zachraňuje tisíce lidí denně, aniž ho kdo vidí, poznává, ale má-li srdce na pravém místě, cítí dotyk jeho rukou. Kolikrát ses mohl utopit ... Neznáš dne ni hodiny ... Jsi živ náhodou, zázrakem ... Jen zvyk, že se tato náhoda, zázrak denně opakuje, denně tě zachraňuje, otupuje tvůj cit pro Neznámého Zachránce.

7. února 1984

Pyšná královna

Politická pohádka

Po čtyřiceti letech! Zachycuje skvěle náladu, nadšení, mládí padesátých let. Starý král předává vládu mladému králi. Velkolepý závěr! Celý svět se drží za ruce, tančí a zpívá v proplétajícím se kole. Jsem tím upřímně - či hloupě? - dojat. Ale stará šatnářka mi podává kabát se slovy: "To už není pravda." Ach ovšem, probouzím se z krásného snu, ano, to už není pravda. A byla to vůbec před padesáti lety pravda? Ach, ty můj filosofe, co je vůbec pravda? Byla to pohádka, iluze štěstí, a já - závidím všem, kteří této iluzi ve svém mládí propadli. Tančili, zpívali v jednom proplétajícím se kole ... Stál jsem mimo, netančil ani nezpíval, zarytě mlčel, protože jsem prohlédl tuto iluzi. Měl jsem pravdu? Ale ovšem, byla to však hořká pravda. A moje mládí jí zhořklo. Nebylo by lépe nevidět, nemít pravdu, a těšit se ze šťastné iluze? Proč jsem nebyl tak šťastně hloupý, slepý k pravdě, vždyť je člověk jen jednou mladý. Co na tom, že bych pak prohlédl? Zhořkla by mi pak má iluze, mé štěstí, mé hloupé mládí?

Styděl bych se za ně? Nevím. Ale jak se občas dovídám od dřívějších účastníků, tanečníků a zpěváků v onom kole mladého štěstí, nic z toho jim nezhořklo. Naopak mají pořád na to krásné vzpomínky, i když teď vědí, že to byla lež. /Dočtete se o tom v "Sešly jsme se v této knize"./ Pravda nám totiž život neoslazuje, strhává všechny iluze a to nahé pod nimi studí, třese se hrůzou - ze ztráty toho šaškovského, rolničkami zpěvu a smíchu zvonícího odění. To nahé je samo, navždy z kola vypadlé. Co na tom, že to bylo bláznovské kolo, jen když jsme byli pohromadě, zpívali, smáli se ...

Teď už to není pravda, říká ta stará šatnářka, která ve svém mládí asi tančila, zpívala, smála se, točila se v mladém kole padesátých let. Říkala to nostalgicky? Měla na mysli onu politickou pohádku, která se nevrátí? Nebo stála jako já mimo a teď usvědčuje pohádku ze lži? Nevím. Její hlas nic určitého neprozrazoval, nezachvěl se měkce ani neztvrdl, prostě konstatoval, že to už není pravda. V tom stařeckém hlase nebyla ani nenávist, ani radost z odhalení pravdy. Byl v tom jen zápor, jen to není ... vlastně ani ona, ani nikdo z nás už neví co.

MODRÝ SEŠIT

Říjen 1981

Odyseus, osudem štvaný, vrací se po dvacetiletém bloudění v Ithaku rodnou. Nesčíslné útrapy vyšly by naprázdno, kdyby je nenaplnil návrat, smysl toho o sobě nesmyslného bloudění. Návrat! Prastará naděje, oděná mytologickým rouchem, nás stále dojíká. Hovoří prastarým a přece stále živým jazykem o našem bloudění, o naší odyseji, o našem životě "osudem štvaném" a o naší naději na návrat. Mytologické roucho chybí - ale tkáme si nové příze z věčné touhy po návratu v nenávratném, po smyslu v nesmyslném, z té příze, z níž je utkána naše duše. /Po poslechu zdramatizované Odyseje v pražském rozhlasu/.

Jsme ze stejné látky jako naše sny /Shakespeare/.

Zadní místnost. Vcházím v noci ve starém bytě svých rodičů, který je i s celým domem zbourán, do pokoje, kde jsem nikdy nebyl. To mě udivuje, ne snad proto, že by tam předtím nebyl, ale proto, že jsem ho neobjevil, prostě nenašel jsem k němu dveře. Pokoj je prostranný, ale matně jednou lampou v rohu osvícený, není v něm nábytku, jen veliké stěny a na nich jsou rozvěšeny obrazy. Stěny nemají oken. Obrazy krajin a portrétů si zvědavě prohlížím a překvapeně zjišťuji, že je znám. Ovšem, říkám si s uspokojením, jsou to naše staré obrazy. /Nebyla to pravda, nikdy jsem je neviděl/. Pak si všimnu, že jedna stěna chybí. Vcházím do temného prostoru, ztrácím ve tmě orientaci a plný úzkosti se probouzím... Byla by to snová ilustrace k Leibnizově monádě, až na tu chybějící stěnu. Ano, žil jsem v obrazech. Ale stačí maličko vyjít a pohltní mě prázdno, tma. A co víc: ani ty obrazy jsem nikdy neviděl. Jen jsem si myslel, že vidím.

Norimberský soud, zdramatizovaný v pražském rozhlase pod názvem Zločin a trest. Bohužel nepodařená, falešným patosem nadnesená dramatizace působí jako propaganda. Svědkům se příliš divadelně chvěje hlas, příliš je znát, že úlohu hrají, že jsou to jen herci. Svědkyně - herečka - pohnutým hlasem vypráví o koncentračním táboru, o tom, jak tam viděla dětské kočárky. Na otázku, kolik jich bylo, odpovídá: sto, několik set. A žalobce vzápětí mluví o tisících kočárcích! Ukazuje se tu zase, že tyhle hrůzné události nelze drammatizovat, přenášet do divadla, a že každý takový patetický přenos je falešný. Daleko víc otřesně a pravdivě by působily suché fakty, autentické výpovědi bez komentáře, patetické řeči a - dokonce i hudby!

Osud je zeď, kterou hlavou neprorazíš! Ale je vystavěna z tvé tvrdohlavosti. Tu právě nemůžeš prorazit!

Dítě neví, čím bude, stařec, čím byl. Co názorů prošlo jeho hlavou, co lásek jeho srdcem! Co přátel vyměnil, co šatů odložil, kolikrát za život vyšel - z módy! To ho děsí. Co si osvojil a v čem se honosil díky své marnivosti, odnesl čas. A on teď donaha svlečený se ptá zrcadla: Co bylo vlastně moje? A zrcadlo mu odpovídá: Nic než tvůj obraz.

Úspěch utvrzuje každého v jeho postavení. Přesvědčuje ho neomylně o pravdivosti jeho obrazu, jeho představy, kterou má o sobě. Ať je to umělec, básník, spisovatel, a nejvíc politik. Proto jsou naše dějiny plné ironie. Pošklebují se nám, aniž to pozorujeme /úspěch oslepuje/ a čas od času vybuchnou homérským smíchem. Úspěch se opírá o souhlas veřejnosti a jako takový consensus societatis zdá se být objektivní. Ale v tom je největší klam. Neopíral se Hitler o mimořádný úspěch, o souhlas svého národa? Kdo koho vlastně oklamal? Hitler národ nebo národ Hitlera?

Svět chce být klamán. Tato vůle se rozkládá ve složku aktivní a pasivní, přičemž pasivní složka podporuje akci. Obě složky - líc a rub jedné vůle. Jedna chce klamat, druhá chce být klamána. Jedna v druhé se zhlíží v zrcadle tohoto světa. A tak se zdá, že pravda není z tohoto světa, a že je třeba zlomit vůli, abychom pravdu ne snad měli, ale aspoň toužili po ní. Adveniat regnum tuum ...

Perla. Několik taškářů si dělá blázny z prostého sedláčka. Co mu namluví, tomu uvěří a udělá. Mezi jiným mu řeknou: "Na dně řeky je perla. Skoč pro ni!" Prostáček tomu uvěří, do řeky skočí a za chvíli se vynoří s perlou. Taškáři užasnou a prosí ho za odpuštění, že si z něho dělali blázny: "Klamali jsme tě, ale teď vidíme, že máš v sobě tao. Jak jsi ho nabył?" A on odpověděl: "Protože jsem naivně věřil, splynul jsem s podstatou věci. Ale teď, když jste mi řekli, že jste si ze mne dělali dobrý den, má víra je otřesena a po druhé už perlu nevylovím." /Z čínské pohádky/. V mládí máme tuhle naivní víru. A lásku. Skáčíme do řeky, do ohně pro předmět své víry a lásky? Není tam, ale my jej zpředmětníme nebo on se nám zaručeně zpředmětní. V poezii, v umění tytéž skoky. Naivní básník, umělec, skočí do řeky pro obraz a vyloví skutečnou věc, kterou má na mysli. Nejde mu jen o obraz, jde mu vždy o věc, o předmět jeho víry a lásky. Nejde mu jen o příměr, podobu, o hru na jako, jak se domnívají všichni taškáři kolem něho, kteří si z něho tropí šašky a nakonec užasnou, když vyloví skutečnou perlu. Skrze naivní víru a lásku splynul s podstatou věci, praví se výstižně v čínské povídce. Říká víc o tajemství poezie a umění než učené traktáty. Ve stáří tuto naivní víru a lásku ztrácíme. A pak už jsou to jen obrazy, příměry a hra na jako. Hra

tak rafinovaná, že není k rozeznání od původní tvorby, původního splynutí s podstatou věci. Ba ještě se někteří básníci a umělci chlubí, že k tvorbě není třeba víry ani lásky. Tak jsou si jisti svou rafinovanou hrou. Ve skutečnosti jen zakrývají ztrátu své víry jak v umění, tak i v sebe.

Víra v sebe souvisí s vírou v Boha. Jedna o druhou se opírá. Sebe-vědomí o Boha-vědomí. Z tohoto oblouku do sebe zaklesnutého roste duchovní i fyzická síla. Pravda, roste z něho i pýcha, když si člověk myslí, že on je nositelem Boha: bez jeho vědomí, o které se Bůh opírá, nebylo by Boha. Pýcha to byla, kdo přivodila pád oblouku, když souhra sil byla porušena. A na to hned reakce: člověk v Boha nevěří, protože ani v sebe už nevěří. Ztrácí smysl života, jehož podstatou je víra ve smysl života. Ztrácí víru v kulturu, v národ, v lidstvo. "Zemřeli bohové naši", nařiká si na svůj osud aztécký básník. Dnes si tak naříkají evropští básníci. Nemají víru ani v poezii, ani v umění, ani v sebe. V tom marxisté vidí správně úpadek Západu, ale "břevno" ve svém oku nevidí. Víra v jejich bohy je slepá, když si myslí, že oni jsou nositeli boha Pokroku.

Trojský kůň. Otázka, kterou si asi lidstvo klade od pradávna od začátku své historie: zda byl Odysseus chytrý jen hloupostí Trojanů. Je tu jakási obludná úměra, kterou symbolizuje obludný kůň: chytrost Odysseova je úměrná hlouposti Trojanů. Nebo: veškeré chytřáctví je vypočítáno na obecném hlupáctví. Pokud někdo jako Laokoon na to upozorní, je uškrcen bohy, protože by jim překazil jedinečnou zábavu, která plyne z dané úměry.

Čapkův "Obyčejný život". Mnoho životů skládá "můj". Mnoho různých možných životů a žádný skutečný. /Čapek říká, že se uskutečňuje jen jeden, ale pak i to popírá/. Mnoho osudů se proplétá v "mém". Co je epizoda, co hlavní děj? Mnoho já, žádné nemá svůj obsah /nemá-li nesmrtelnou duši/. Ten si vypůjčuje. Potřeba někým být, naplnit to prázdno uvnitř! /Touha, láska/. Tak se dá vysvětlit tvorba umělecká /podstata je herectví/. Mnohotvárné a mnohostránkovité bytí, smysl chybí. Je jen v možnosti, ne ve skutečnosti. Mnoho postav - hle-

28. ledna 1982

Vražda ve snu. Jsem bohužel obětí. Sedím ve svém pokoji u stolu proti dveřím /ale to je už rekonstrukce nejistá, holý fakt je: sedím proti dveřím/. Něco za nimi je, co mě znepokojuje. Ale nevěnuji tomu zvláštní pozornost. Píšu nějaký dopis, jen občas zvednu hlavu ke dveřím. Náhle se rozletí, proti mně stojí muž s napřaženým revolverem. Třeskne ohlušující rána. "Tak to je konec!" říkám si a okamžik nevím o sobě. Jsem mrtev, zavražděn. Vtom se probudím. Vstanu, procházím bytem, nikde nic. Ale ta rána musela být skutečná, myslím si. Vybuchl plyn? Nebo venku něco vybuchlo? Podívám se na hodiny, je 7 hodin. Tma, klid, naprosté ticho. Ale v uších mi stále zní ta ohlušující rána ...

Když jsem asi kolem půlnoci usínal, zněla mi v uších líbezná hudba. Byl jsem večer na koncertě Sukova kvarteta, hráli Suka, Förstra, Nováka. Kdo nebo co mi vpálilo kulku do hlavy, aby mi surově rozptýlilo a zabilo tuto líbeznou iluzi? Co se odehrávalo v mém podvědomí, zatímco jsem na koncertě poslouchal krásnou hudbu a zcela podléhal jejímu kouzlu? Nevím o tom nic. Dal mi sen vědět o tom, o čem nevím, nechci vědět?

7. listopadu 1982

Na státních budovách - tedy i na faře - vlají prapory. Cestou do kostela potkávám hlouček sovětských důstojníků v parádních uniformách. A v kostele sv. Kříže zpívá doprovázeje se na varhany zdejší varhaník při obětování žalm:

Hospodin dává právo utiskovaným ... /slyšíš: okupovaným/.
Pronášíte mocní skutečné právo?
Soudíte poprávu lidské děti?
Pácháte na zemi všichni jen zlobu.
Ruka vaše váží jen bezpráví.

Odpoledne čtu v Listech /červenec 1982, č. 3-4/ Hejdánkovy odpovědi na otázky Jiřího Rumla, kde H. mluví o negativní roli církve v obordě společnosti. Náboženství je pro něho "jakousi kompromisní rehabilitací a restaurací mýtu". Kdyby slyšel dnes - právě dnes! - zpívat v kostele tento žalm, změnil by jistě své mínění. Vždyť to byl jediný v naší zemi hlas volající de profundis, z hlubin věků, z hlubin

lidského útlaču proti utlačovatelům práva a svobody. Je tohle snad rehabilitací a restaurací mýtu? Je vůbec tento hlas už jen mýtem?

Kritiky, recenze, informace

M. C. PUTNA: O JEDNOM SOUČASNÉM ATEISMU

/Zamyšlení nad texty J. Nohavici/

Nuž, bratři mrtví, zdvihněte se z már
a z otomanů vyvalte se, spící!
Chci sdělit vám vět ne několik, jen pár
- chci načrtnout jen malý kousek skici.

Psát písně, to je prosím shůry dar,
to nestačí jen mít pod čepicí.
Hle, cos mne nutí psát o písních Jar -
- omíra ostravského Nohavici!

Na české kulturní pustině počátku let osmdesátých byly zjevy osamělých písničkářů fenoménem, srovnatelným co do významu s artezskými studněmi, z nichž tryskají pramínky vody živé, v kontextu okolního suchopáru zvláště osvěžující. Budiž jim za to vzdána chvála veliká a nehynoucí. Každý z nich byl tolik vzácný, že jsme si jaksí ani nedovolovali vztáhnouti po nich svatokrádežné ruce. Stačilo, že dotyčný byl "proti", že si "répal", a byl náš, byl milý, byl prostě jednička. Než české království konce let osmdesátých vypadá přece jen poněkud zavlaženěji a přišel snad tedy čas k pokusům o zhodnocení kritické.

Jaromír Nohavica byl z těchto bardů lidem snad nejmilovanější, a lze-li soudit z ohlasů letošní porty, ještě i zůstal. Odhalit příčiny této popularity není příliš těžké: svůdná jednoduchost a líbeznost melodií, stavba písní podle vzoru procesí /předzpěvák - sbor/, zpívání "o životě" nepřikrášleném - životě panelákových rodin, mikroklimatu hospod, o systematicky demytologizované historii, střídání patetických výzev, vysockovské "námahy bytí" a ovšem, nezbytného prisprostlého vtípku. Jistě, to vše lze najít i u jiných: Janouškovo truchlivé sídliště, Dobešovy hospody a ostravské fabriky, responsorní lidovky Jardy Hutky. Právě Nohavica však dokázal pochyťat a skléubit vše typické a podstatné, zabarvit to svým neopakovatelným, rumově znějícím hlasem a vytvořit tak celek, vyhovující svou všerodemností ne-li všem, tedy určitě většině běžných posluchačů.

Z této vícerozměrnosti chceme zde vytáhnouti jednu stránku, nečiníce si nároků vysvětlovati CELEHO Nohavicu pouze z tohoto zorného úhlu. Jde nám ostatně stejně o Nohavicu samého, jako o postižení určitého jevu, podivuhodně vyznačujícího konec 20. století, jevu, jehož je Nohavica nechtěným důkazem.

O křesťanské obrodě netřeba ztráceti slov; její existenci přiznávají již i učitelé "vědeckého komunismu", a je tedy jen zákonité, že zasáhla i české písničkáře, reprezentující vše "peredovoje v občestvě". Z těch dnes již legendárních jmenujme J. Hutku, S. Karáska, K. Kryla, V. Veita, ze zdejších J. Nedvěda a jeho druhy, I. Hoffmana, P. Lutku, D. Andrtovou a jiné, které jmenovat nechceme či neumíme. Témata, křesťanství se tak či onak dotýkající, najdeme však i u mnohých jiných, neboť se znovu stala aktuálními, palčivými a přemnohým blízkými. Jak už tomu žel bývá u témat nejžhavějších, došlo i k jisté hyperúrodě textů Pánem Bohem se ohánějících. Promínte, ale když i takový Huberták Kučera, jehož zajisté z mystických hlubin nikdo podezírat nebude, si neodpustí výlev:

"snad se chtěl modlit.

Vím, trestat je lidské, ale odpouštět je božské
Ať mi tedy Bůh odpustí" /in Tři kříže/,

zní to velmi podivně.

Vratme se však k našemu ostravskému bardovi. Ve srovnání s vlnou textů křesťanských i pseudokřesťanských odlišuje se Jaromír Nohavica nejen jejich naprostou absencí, ale ještě více: několika texty, v nichž s náboženstvím velmi ostře polemizuje. Na albu Darmoděj /Panton, jaro 1989/ najdeme z nich dva. V písni Zítř ráno v pět praví ústy odsouzence:

"Až zítř ráno v pět
přijde ke mně kněz,
řeknu mu, že se splet,
že mně se nechce do nebes,
že žil jsem, jak jsem žil,
a stejně tak i dožiju
a, co jsem si nadrobil,
to si i vypiju."

v písni "Možná se mýlím" pak, své životní zpovědi, podobně:

"Pan farář nabízel mi věčný život,
říkal musíš přece, chlapče, v něco věřit
a já si dal na lačno jedno pivo
a spatřil anděly, jimž pelichá peří,
bláznivé Markétě zpívám druhý hlas,
jsem tady na světě, dokud nevyprší můj čas."

Teď však musím rozvážiti
metodu a míru,
s jakou chci se vyjádřiti
na tomto papíru.

Mám snad na něj za to dštít
plameny a síru,
že si troufl hanobit
naši svatou víru?

Ani nápad! Nohavičova "protivěčnostní" výpověď je příliš cenným svěděním, než aby ji bylo lze vyřídít pouhým konstatováním, že je to "halt ateismus". O jaký ateismus se jedná? Zdánlivě jde o ateismus substantiální, o postoj člověka BEZ věrce, který slovy Evy Kantůrkové "probírá na dlani zrnka hodnot světových kultur, zda mezi nimi neobjeví ..." - a to je právě ta otázka, co chce a co je připraven objevit. Nedejme se však zmýlit. Pro člověka vskutku myslícího není náboženství jakousi "součástí kulturního dědictví" /pojem dědictví sám naznačuje, že původní vlastník je mrtev/, ale existenční otázkou, na niž nelze NĚJAK neodpovědět. Nohavica je člověk myslící a odpovídá vědomě a odpovědně NE. Je to NE závažné a zavazující, neboť tady nejde o vyrovnávání se s chimérou "pověry" či "klerikalismu", proti němuž lze skutečně snadno bojovat a dokáže to i tupá červená brožura, ale spor s protivníkem vysoko hodnoceným a dobře známým:

"Jsou prý věci mezi nebem a zemí,
já o nich nevím a možná měl bych vědět,
já nikdy nikomu jak Ježíš nohy nemyl,
já nechtěl nikdy na trůnu sedět." /in Možná se mýlím/

Nohavica dobře ví, o čem mluví a CO odmítá. Nejlépe to snad dokazuje píseň, již žel nemáme k dispozici, ve které se pochybuje slovy

... a nevím, jestli nějaký Kristus vůbec JE

Slyšme dobře: nikoliv BYL, ale JE. Kristus jako historická postava, jako jeden z řady bojovníků za lidskost, je ovšem u Nohavici rovněž přítomen:

"Otrhaný Ježíš stojí opodál,
dav se mu směje zblízka,
jak je to dál?
Dál se háže kamení a píská.
Kříže se nemění, jen příjmení a jména,
když letí kamení, jde kolem huby pěna.
Potom se omluvíme,
pomníky postavíme
a hlavy ozdobíme." /in Ve městě jménem Jeruzalém/

- ale to není živý partner, to je jen exemplum a symbol. Skutečný partner v pomyslném dialogu je ten, který JEST, a Nohavica ví, že MUŽE BÝT. Kdepak pyšný, pohrdavý a nevědomý ateismus. Toto je ateismus, který počítá s alternativou pravdy druhé strany:

"Možná, že se mýlím
snad mi to dojde léty,
mám na to jenom chvíli
dojít od startu k cíli,

a tak si dávám do trumpety." /in Možná se mýlím/

- čímž jsme se dotkli i otázky, jakou tedy alternativu Nohavica nabízí. Poměrně logickou - proti věčnosti okamžik, proti absolutní poměrnost, proti křesťanství, chápanému jako vysoké a aristokratické, bojovné plebejství - "jedno pivo na lačno". Protože pivo na lačno je vskutku málo, přidává se i cosi silnějšího:

"Měli jsme na sobě jen flaušový šál
a já jsem křičel, že láska je zásah" /ibidem/,

přičemž posluchači poněkud jedovatému by mohla v paměti vytanout Irenka Budweiserová, hulákající s viditelným potěšením neapolskou:

"To nejsou vojáci, to jsou kanonýři,
ach, mně srdce vykrvácí,
jak oni přesně míří."

Proti perspektivě nebe se tu nabízí hmatatelné, setsakramentsky hmatatelné zemsko. Není zde prostoru ani kompetence rozsuzovat míru lákavosti obou alternativ. Spíše stojí za zmínku jiná věc: mezi představami, které Nohavica - prorok svým potenciálním následovníkům předkládá, tj. v podstatě pivo, radosti pod flaušovým šálem a vědomí, že

"dokud se zpívá, ještě se neumřelo",

naprosto absentují tradiční lákadla militantního osvícenskobolševického ateismu, jako je nekonečný pokrok lidstva a různé formy ráje na zemi; z těchto iluzí, simulujících amputovanou věčnost, Nohavica zcela vyrostl a pochybuji, že by jimi kdy vůbec trpěl. Jeho odmítnutí věčnosti není tedy zároveň přijetím věčnosti falešné a druhotné - je to filosofický krok vskutku důsledný.

Dále je snad vhodno podotknout, že věčnost /v konkrétním křesťanském významu/ je jedinou alternativou, s níž cítí Nohavica POTŘEBU se vyrovnat. Bolševismus pro něj smysluplnou alternativou není: Nohavica má proň jen jedovatou a velmi účinnou satiru, nikoliv polemiku tak zaangažovanou, jakou vede s křesťanstvím. Tedy - abychom byli přesní: jistou úctu před protivníkem, již zachovává, přerušuje nemilosrdně, pokud se mu ten či onen náboženský symbol hodí jako metafora, jako podobenství pro úplně jiné lidi, děje a instituce. Takto bez skrupulí byl použit svatý Václav:

"Václav, český kníže,
k nebi zdvíhá dlaně
ve znamení kříže
Němcům platí dan" /in Svatý Václav/,

přičemž posluchač historie znalý by mohl namítnout, že toto je stará osvícenská koncepce, prezentovaná Tylem a Vrchlickým, a že od dob Pekařových víme, že vše je jinak - a pan Nohavica by zase namítl, že jednak nikdo neví, jak to vlastně bylo, a hlavně, že mu o to ani nešlo, a bude mít po svém pravdu. Když pak zapěje

"Andělé na kůru, haleluja,
v nebeském mundúru, haleluja,
hrají na šalmaje, haleluja,
že bránou do ráje neprojdou já.
Nebeská honorace, haleluja,
má totiž svoje informace, haleluja,
co chtějí, vědí o člověku, haleluja,
mají na to kartotéku a v ní su já" /in Andělé na kůru/

mohl by se třeba ohradit svatý Petr, jemuž je přiřčeno "vedení osobního oddělení", proč pan Nohavica pro své slunce jasnější politické satiry nezvolí jiný přírůbek, ale jsa světcem, vidí velmi dobře, že je tu sice přítomno leccos, od knížek na indexu až k propadnutí sexu, jen zlá vůle nikoliv. A to je podstatné. Nohavica s tím jaksi i počítá:

"O svátcích slunovratu hrál jsem co hrál
a Boží jméno nadarmo do úst jsem bral
a on se na mě dívá
a vidí, co nevidím ani já." /in Od rána zvoní u mě telefon/

Pokoušíme-li se kreslit Nohavicův duchovní profil, nemůžeme tu nezaznít jméno Vladimír Vysockij. Právě on je Nohavicovým celoživotním vzorem: řadu písní od Vysockého převzal - Šla pravda světem, Váno a Zina, Líto mi je /píseň Metro zpívá dokonce rusky/ a jiné. Na smrt Vysockého vznikla Já viděl divoké koně, jedna z Nohavicových nejpůsobivějších, a vlastně téměř celá jeho tvorba je tak trochu stylizací "pod Vysockého", včetně Vysockého pyšného vyznání

"nevěřím v Buddhu, Alláha či Krista".

Od Vysockého převzal a přeložil Nohavica ještě jednu píseň, již se tu dotkneme - píseň Na jedné lodi plájem. Její výpověď rovněž patří jako důležitý komponent k tomuto současnému, specifickému typu ateismu:

"Pirátskou vlajku vzhůru, a do zubů nože,
žralokům žrádlo, ať mají něco k jídlu,
a bodnout do azuru, sídlíš-li tam, Bože,
pro tebe padla, teď my jdeme ke kormidlu."

Bůh sám není sice brán "do spolku", ale topos "svět bez Boha" je vždy symbolem světa zároveň odlidštěného, světa, braného do rukou samozvaných spasitelů a vládců, Zd. Neubauerem geniálně nazývaných LUCIFERIÁNY. O tomto světě Nohavica i Vysockij, stejně jako např. jiný filosofický nekřesťan, písničkář kníže Merta v písni Konec experimentu

"Chvíli jsme tiší a chvíli řveme
na ty venku, na Boha, na sebe.
... Metoda stará jako lidstvo samo:
Vědecký názor, cukr a bič",

vědí velmi dobře, že mu cosi podstatného schází, že už to není

svět-kosmos, svět-zdoba, že je to svět, kde nic není svaté a vše je dovoleno, neboť ... /Ivan Karamazov!/, neboť "dějiny jsou brány do rukou":

"V břevnovském klášteře jde dým, knihy se válí,
ve jménu kalicha oltáře rozsekali.
Dobrý muž schovaný za portál
křičí: To dábel spískal,
jak je to dál? /in Ve městě jménem Jeruzalém/

- a my už víme, že dál se háže kamení a píská.

Končice zvolna procházku Nohavicovým světem můžeme shrnout, že se tu setkáváme s vyhraněnou filosofickou koncepcí, s ateismem svobodné volby, který je bezvěrectvím, leč ne už zcela bezbožectvím, a v žádném případě není satanismem. S ateismem, který odmítá perspektivu věčnosti jako příliš lacinou a pokládá za cennější vyrovnat se s časností:

"Bláznivá Markéta ať nám zapěje,
že až sejdem se světa - čáry máry fuk -
nic se neděje" /in Možná se mýlím/

ale není si tím ve své upřímnosti zcela jist:

"O smrti, se kterou smířit nejde se,
o lásce, o zradě, o světě
bude to písnička o nás
a kometě." /in Spatřil jsem kometu.

Zcela jist^{je}í však tím, že chce svět jako zdobu, svět jako řád - a v tomto požadavku je již jakási transcendence implicitně obsažena.

S Nohavicovým postojem lze nesouhlasit, lze mu leccos vytýkat, lze prohlásit, že asi přijde do pekla. Rozhodně je však třeba ocenit jeho odvahu k SAMOSTATNÉMU myšlenkovému gestu i za cenu, že se

"možná mýlí".

Někoho ze ctěných učitelů "vědeckého ateismu" by mohlo napadnout využít Nohavicu jako zajímavý, v současnosti dosti ojedinělý materiál pro svou výuku. Vskutku ne mnoho umělců polemizuje sua sponte s náboženstvím /kromě těch dobře za to placených/ a Nohavica má na početné vrstvy svých posluchačů nesporný vliv. Kdyby se však zavrtali do jeho textů podobně jako my, museli by s lítostí konstatovat, že "tohle nemůžeme potřebovat". A ostatně Jaromír Nohavica by se k něčemu takovému nesnížil. A i kdyby k tomu došlo, a on se skutečně uvolil k "výchovnému koncertu", pochybuji, že by jej zakončil jinak než blues O malých mozcích a velkých prdelích.

"Malé české divadlo" zahájilo "cyklus čtených inscenací dosud neuveřejněných nebo dávno zapomenutých her". Tak to stojí na plakátu, který zve na komedii Milana Uhdeho Zvěstování aneb Bedřichu, jsi anděl. A tak jsme mohli 18. října sledovat v příjemném prostředí klubu v Trojické 10 neokázalé uskutečnění něčeho v dnešním Československu těžko uvěřitelného. Na scénu se vrátil dramatik dlouho umlčovaný a byl po této premiéře tím vřeleji uvítán dlouhým potleskem diváků, mezi které se skromně vmísil před začátkem. Ale potlesk patřil také všem účinkujícím, kterým se podařilo snad právě díky nehereckému provedení zvýraznit obsah, myšlenku hry.

Dnešní dogmatikové budou asi hru považovat za osobní urážku, zlomyslnou invektivu proti svým svatým z minulého století. V popisu soukromého života maloměšťáka Karla Marxe budou vidět nestydatou pomluvu vymyšlenou za účelem zdiskreditování jejich ideologie. Ale věc je složitější. Ta ideologie je dnes skutečně předmětem opovržení a málokdo se jí poctivě zabývá, za to však umělec nemůže. Mnoho lidí ji ve skutečnosti už nezná, a to je škoda: ignorance není řešením. Měli bychom znát základní fakta o vzniku socialismu. Zkamenelou ideologii nestačí obcházet, je nutno ji pochopit a rozbít. A dobrý výsměch k tomu přispívá, protože nachází a ukazuje její slabé stránky. Jak to doopravdy bylo? Odkud takový rozdíl mezi tím, čemu někdo věří, a tím, jak sám žije? Čítankový ateista ve hře vzdychá "pozdrav bůh" a hlasatel rovnosti mezi lidmi se neobejde bez služby. To není pomlouvání Karla Marxe, ale odhalování pokrytectví a sobectví, neodmyslitelných atributů panující ideologie.

-jad-

ŠEST POKUSŮ O PŘESAĤ

Vyšehradské Nové probošství poskytlo 24. října t. r. útulek šestici mladých básníků, pokoušejících se o publikaci a o "překračování času", jak zněl název pořadu; o to první marně, o to druhé s úspěchem střídavým, alespoň pokud lze z vyslechnutých ukázek soudit.

Recitátoři Rudolf Kvíz a Libor Vacek měli poměrně těžký úkol: udržet pozornost diváků vůči všem šesti autorům a někdy i odlišit jednotlivé osobnosti od sebe - celkové vyznění veršů působí totiž poněkud jednotvárně: daleko spíše než "překračování času" byl by vhodný název "zachycování času", neboť právě impresy, dojmy ze silných okamžiků, "momentky" a polodetaily až detaily tu převažovaly nad vším ostatním: nad pokornými pokusy o meditaci, nad občasnými apostrofami Boha /ovšem nepřítomnost vnějškové religiozity nutno připočísti ke kladům, a to velmi výrazným/, nemluvě o absenci fenoménů jako humor či eros. Beze zbytku to platí o poesii prvního z autorů, Leo Bureše: Vitr, list, podzim, čas ...

Lyrický arzenál Romana Szpuka již je bohatší: do světa impresí vstupuje i Bůh a ovšem i sám autor. Szpukova poesie je pro jedenposlech dosti komplikovaná a zdržíme se proto raději soudu.

Krajina, již je posedlý Bureš, fascinuje i Jiřího Hau-bera. Zatímco však u Bureše je viděna skrze básnickovu impresi, u Hau-bera vstupuje do veršů sama, důstojná, vědomá si své přitažlivosti. Je také konkrétnější: Hauber nabízí několik poetických lokalit /Kříž na kameni, Zmizelý hrad/ a zápasí s přízrakem "cestopisné po-esie". Protiváhu popisům tvoří úvahy o čase a věčnosti, setrvávají však spíše na úrovni ŽE meditace, nikoliv JAK.

Ewald Murrer, čtvrtý z prezentovaných básníků, se nespo-kojuje s krajinou tak jak jest - modeluje si svůj velice romantický svět, jehož hlavní složkou je vesnice, vznášející se mimo veškerý čas a realie. Imaginárním údolím projíždí Ewald Murrer na bryčce pl-né koření a usypává tu vpravo, tu vlevo své drobné, jemné obrazy: "buší hedváb, klope bosá noha" ... posluchače asi nejvíce upoutá česko-německý Štrach s vlkodlačím motivem, koncentrující na malé ploše maximum příjemně mrazící příšernosti.

Jsou-li Hauber s Murrerem typickými představiteli onoho typu básníka, jenž NYJE, pak Bohdan Chlíbec se mu vymyká zcela. Kdyby nikdo jiný, on určitě se musel posluchači vryt do paměti. V jeho verších není ani stopy po běžném lyrickém instrumentáři: žád-ný podzim, žádný vítr, žádná melancholie, a zejména žádné z rubu na líc a zpět převrácené vnitřní stavy autora. Bohdan Chlíbec je je-diným z autorů, jehož lze nazvat básníkem DUCHOVNÍM ve smyslu básníka meditace a básníka liturgie. Oproštěn od běžných obrazů, nenyje, nýbrž KŘIČÍ své verše litanické formy /Promluva k tělu, Tormentum puerorum upomínající vzdáleně na Charlese Péguyho, Tormentum senum, polemizující s Halasovými Starými ženami, Litanie k tichosti/: zde není krajiny a není subjektu, zde jsou lidé a DUCH a mystérium exis-tence, nad něž se Bohdan sklání s tichou františkánskou úctou. Pra-vili jsme, že křičí: ano, ale jako by se za svůj křik hned omlouval, řka s pokorným úsměvem: Promiňte, ale já nemohu mlčet, neboť "pln jsem ducha, těsně ve mně duchu života mého".

Vymyká-li se Bohdan Chlíbec z obecného gesta šestice svou duchovostí, vymyká se poslední, Pavel Kolmačka, svou formou. INěžný milenec Bohuslava Reynka se bije proti uniformitě volného ver-še prostinkou čtyřveršovou strofou. Reynkovská inspirace je někde velmi zřetelná /Tykev, Hnojný vůz/, jinde místo Reynka promlouvá Kol-mačka a shledáváme, že nemluví z cesty, že dokáže nakopnout pěkně na-časovanou disonanci, že sama sebe /jak potřebné umění/ dokáže nebrat vážně a ušklíbnout se nad generačním a nad vlastním sebepitváním: "dušezpyt na okně sedící". Což mu jinde nebrání, aby se neobracel zase zpět k subjektu a k intimnímu prostoru, společnému s ostatními čtyřmi romantiky. Ale: musí být básník ulit z jediného kusu? Ovšem, že nemusí.

Občasné unylosti veršů mladých básníků sekundoval kvartet zobcových fléten, vedený však protipohybem: zatímco úroveň básní se postupně zvyšovala, úroveň skladeb přesně naopak. Byla-li z počátku ffalešná jen basová flétna, ke konci už nebylo lze poznat, zda náhodou některá z fléten nehraje chvíličku čistě, takže závěrečné radostné zanečení kornamúsy bylo pro všechny vysvobozením. I vyšli všichni ven a kráčeli podél zdi vyšehradského hřbitova, přemítajíce, zda tam

zaujme svou poslední obrannou pozici i někdo z dnešních šesti. Zdá se, že to není vyloučeno.

- mcp -

30. 10. 1989

Šesté vydání DURYCHOVA REKVIEM /Československý spisovatel, Praha 1989/ je třeba zásadně uvítat, bohužel však doslov a poznámka o autorovi obsahují několik závažných nepřesností, které se sice netýkají titulu vydávaného, zato však jiného /a nejspíš vrcholného/ Durychova díla, totiž rozsáhlého románu Služebníci neužiteční. V roce 1940 vyšla v Praze próza Země, ohlášená jako první díl zamýšlené trilogie Služebníci neužiteční. Z této skutečnosti vychází také autorka doslovu a poznámky Dobrava Moldanová jak bibliograficky, tak interpretačně. Celé dílo uvádí jako nedokončené /krom dílu prvního/, které Jaroslav Durych pojal "... ne jako oslavu jezuitství, ale akcentoval onu rozpornost mezi mocí a duchovním světem ..."

Jaroslav Durych však zamýšlenou trilogii dovedl do konečné a uzavřené podoby t e t r a l o g i e s jednotlivými díly Země, Moře, Krev a Oheň, které pod jednotným názvem Služebníci neužiteční vydává v roce 1969 Křestanská akademie v Římě jako 34. až 37. svazek edice Vigilia /celkem 1087 stran, čtyřmi dřevoryty na obálkách vydobíjí Michael Florian/. Celé dílo je pak hlubokou /v české literatuře 20. století jistě nejhlubší/ oslavou Tovaryšstva a jeho misijnářského díla zdůrazněného obětí mučednickou. Zároveň je toto dílo i jakýmsi vrcholem Durychovy duchovně umělecké služby, vrcholem, bez kterého není možné tohoto autora úplně a správně pochopit. Doufám, že se dočkáme i vydání našim čtenářům přístupnějšího.

Bohdan Chlíbec

DOKUMENTY:

Dokumenty

Z DÍLA JAKUBA DEMLA

Důstojnému panu děkanu jaroměřickému.

Vaše Důstojnost se žádá, abyste panu administrátoru martinkovskému Jakubu Demlovi na jeho žádost ze dne 12. července t.r. zaslal toto vyřízení: Referent biskupskou konsistoří požádaný podal sem o básních P. Demlových "Notantur Lumina" toto dobrozdání:

"Obdržev rukopis, dal se referent ihned a to s nemalou chutí do čtení nových básní autora, jinak již v písemnictví katolickém osvědčeného. Ale brzy se přesvědčil, že tu pouhé čtení nedostačí a že třeba jest čtenáři básně ty studovati, aby jim porozuměl a smyslu jejich se dopátral. Proto zdvojnásobil svou pozornost a snažil se co možná proniknouti napřed ku hlavní myšlence každé básně, vypátrati význam a vztah básnických obrazů a obrátů neobvyklé dikce této poesie, jakož i sestrojiti logickou souvislost vět a myšlenek, aby aspoň poněkud vystihl intenci básníkovu a porozuměl obsahu jeho tvorby zajisté hlubokomyslné a vážné. Ale bohužel nepodařilo se mu to, takže ani při opětném bedlivém čtení nebylo mu možno dopátrati se smyslu a rozumu básní těch. Referent tedy přinucen jest vyznati se naprosto neschopným, aby mohl o básních těch a hodnotě jejich nějaký úsudek pronésti. Tolik jen odvažuje se tvrditi, že není v nich obsaženo zajisté ničeho, co by ze stanoviska víry a mravů závadným bylo, takže by se jim z této stránky mohlo udělití "imprimatur". Otázka, pro koho by se tisknouti měly a komu a jak by mohly prospěti, zůstává tu ovšem nerozřešenou; jediný pan autor bude zajisté znáti čtenáře, jimž by spis tento nezůstal knihou zapečetěnou".

Biskupská konsistoř přihlížejíc k tomuto posudku, jenž podán byl od osobnosti v literatuře krásné zvuchného jména požívající, neuděluje p. administratoru Jakobu Demlovi církevní schválení k vydání básně "Notantur lumina", ale ani mu toto schválení neodpírá, nýbrž ponechává rozhodnutí v této věci jeho vlastní soudnosti, zdali by vydáním těchto básní dobré věci prospěl a sebe přitom do dluhů zbytečně neuvrhl.

Rukopis se přílohou vrací.

Z bisk. konsistoře v Brně,

dne 9. srpna 1906

R. Šuderla, kapit. děkan

Dr. J. Hodr, ředitel kanc.

Důstojný pane auditore!

Ve Vaší farnosti zdržuje se rodák tasovský vp. Jakub Deml. Bratr jeho Josef Deml z Tasova stěžoval si písemně u Jeho Excelence nejd. p. biskupa, že bývá často obtěžován svým bratrem vp. Jak. Demlem žádostmi o podporu, přičemž se stěžovatel domnívá, že plat vp. Jakuba Demla někde jest zadržován.

Na to dostal jsem přípis konsistoře ze dne 7. 7. 1910 s vyzváním, bych stěžujícímu si Josefu Demlovi oznámil, že jeho bratr skutečně žádného platu nemá, ale že tím jest vinen sám, jelikož na výzvu konsistoře, aby podal žádost na trvalou dovolenou vůbec ani neodpověděl.

Sdělil jsem obsah tohoto přípisu bratru Josefu Demlovi, by svému bratru Jakobu Demlovi v tom smyslu dopsal atd., ale jak poměry znám, bude nejlépe, když Důstojnosti se té věci ujmete a vp. Jakuba Demla vybídnete, aby vyhověl žádosti konsistoře o převzetí na trvalou dovolenou. Dovolena není penze a má ten účinek, že se mu čas dovolené počítá k dosažení dalších kvinkvenálek /což při penzi přestává/ a také na dovolené dostane celý plat kooperatorský /700 K/, kdežto nyní snad prý dostává menší plat. Je to tedy

v jeho vlastním prospěchu, co konsistoř od něho žádá, a přece neuposlechnul. Až by dostal poukázaný plat jako na trvalé dovolené, mohl by zakročit o výplatu dosud zadržného snad platu. Rozumí se, že i při trvalé dovolené jest mu volno do aktivity opět vstoupiti, když podmínky vyplní.

Tolik jsem Důstojnosti chtěl sdělit, jelikož vp. Jakub Deml se mi vyhýbá, už vícekrát v Tasově byl a ač pozván, ke mně se nedostavil.

Prosím o laskavou zprávu o tom, jaký výsledek mělo Vaše zakročení nahoře vyžadované.

V Tasově dne 10. července 1910

Fr. Florian, děkan

/J. Deml, Pro budoucí poutníky a poutnice, Praha 1913, str. 228n/

Z redakčního stolu

ŠTĚKY NAD RUKOPISY

LEO BUREŠ: ZVONĚNÍ NA SNY /strojopis, 37 stran A4; rukou připsáno: Vlastě, Vítovi a Veronice Leoš, 6. l. 88; zřejmě autorská emise/.

Skupina jemných a křehkých básní, z nichž nejlepší daly prostou radost nad autorovou odvahou postavit básen takřka z ničeho. - Skupiny spekulativně obrazotvorných reflexí. Jedna z nich je na smrt Holanovu. Místy až sémantické žmolky.

Výskyt nejistých nebo chybných tvarů v textu.

Prosím o ostatní básně.

JIŘÍ ČERNOHLÁVEK: ÓDA NA POTULNOU KOČKU /strojopis, 47 volných nestránkovaných listů A5, obsah; rukou připsaná autorova adresa, autorská emise/.

JIŘÍ ČERNOHLÁVEK: CESTOU DO EMAUS /strojopis, 58 volných nestránkovaných listů A5, obsah; autorská emise/.

Hamlet bez Elsinoru a bez Shakespeara. Místy však kultivovanost ukáže své drápy: méně privátní polohy v prvním souboru /např. Podkrušnohorská romance nebo Dva příběhy/, náběhy na překonávání literatury literaturou ve druhém souboru /mj. Nastydlý prok, Pod lesem, Odjezd, Klapý, Rockové jaro/.

Mezi prvním a druhým čtením těchto souborů jsem narazil na jiný jejich opis. V obou je místy vpisováno a opravováno rukou, některé překlady zůstaly neopraveny.

Prosím o ostatní básně.

PAVEL KOLMAČKA: TMÁŠ /strojopis, 83 stran A5, rukou připsáno: Pavel Kolmačka (1988 - 89); volné listy, stránkováno rukou uprostřed horního okraje stránek; emise z prostředí blízkého autorovi?/.

Reynek, ale i Blatný ... Talent v zajetí talentu? - Výrazné stopy zápasu Jakoba s andělem. - V celku i v detailu žádoucí další péče.

Překlepy, interpunkce, drobení věty, tři tečky (někdy snad příznak nedodělnosti).

Prosím o další sbírky.

PETR KRATOCHVÍL: SLUNCE, MĚSÍC, VÍTR, ZEMĚ /strojopis, 6 volných listů A5, jednotlivé listy vpravo nahoře podepsané/.

Chaos v interpunkci, členění věty, grafické uspořádání veršů a také některé chybné tvary ruší plynulou četbu a vnímání. Pozitivní sémantický potenciál textu se tím zdá být poškozen.

Prosím o další básně a kontakt s autorem.

MARIE KROFT: NEDOSAŽITELNOST (úryvky) a několik dalších básní /Trojan, zpráva o studentu a klubu "3" MFF UK, speciál č. 1/1989, s. 22 - 26/

Zatím ještě nevypsané, tuhé. Hovorová "vnitřní řeč", crazy v pointě.

Jednotlivé texty jsou na stránkách příliš natěsnané.

Jak vypadá 'Nedosažitelnost' vcelku?

LUBOMÍR K. WEISS: /strojopisy z let 1978 - 1980; 15 cm vysoký sloupek složek s volnými listy A5, většinou nestránkováno, místy vloženy stránky psané rukou/.

Může se stát, že "tvořivý hlas" poezie pojmenuje souvislosti mezi jevy zdánlivě disparátními. U Weisse je to většinou naopak: jazyk má tendenci vytvářet řetězy jednotranných výroků a komentářů k nim. - 'Můj pokus o absolutní básně' působí sdělněji. Obecně známé a vděčné téma vysvobozuje poetiku, v podstatě strohou a úsečnou, z nutnosti tvářit se jako múza.

Volný verš není libovolný.

Prosím o básně z posledních dvou let.

Váš vděčný čtenář Antonín Petr

Jiří Wackermann: 17. listopad 1989

Tento časopis nemá být časopisem politickým ani tribunou pro aktuální dění. Nemůže se však distancovat od událostí, které podstatně zasahují do života celého národa a jejichž reflexe se dříve nebo později musí stát součástí kultury a literatury. Uzávěrka tohoto čísla byla 20. listopadu 1989. K událostem těchto dnů přinášíme jako přílohu svědectví účastníka.

Každému, kdo přišel okolo čtvrté hodiny na Albertov, muselo být okamžitě jasné, že toto shromáždění studentů se odehrává v úplně nové atmosféře, svobodné, slavnostní a radostné zároveň, v atmosféře sotva dýchatelné pro představitele režimní mládežnické organizace. Napovídaly to transparenty, požadující akademické svobody, nezávislé studentské organizace, svobodu a záruky lidských práv. Potvrzoval to nadšený potlesk provázející řeč akademika Katětova i pískot a nesouhlasné výkřiky, které byly odezvou na projev režimního funkcionáře Svazu.

Průběh albertovského shromáždění ať ale popíší a zhodnotí jiní, ti, kdo byli blíže řečníkům a lépe rozuměli, ti, ke kterým se mluvčí obraceli. Pro mne začínají vlastní události tohoto dramatického večera okolo šesté hodiny, kdy jsem jako opozdilec znovu doběhl v ulici Na slupi konec průvodu, který se ubíral na Vyšehrad. A jen o tom, co jsem viděl a zažil, mohu podat svědectví.

I. CESTOU TAM ...

Euforická nálada: československé vlajky nad hlavami zástupu, transparenty, nenechávající nikoho na omylu, s jakými myšlenkami a požadavky se tito lidé sešli; zapálené svíce v jejich rukou a hlavně hesla, která provolávali: SVOBODU! PROPUSTIT POLITICKÉ VĚZNĚ! SVOBODNÉ VOLBY! AŤ ŽIJE CHARTA! AŤ ŽIJE HAVEL! LIDOVÉ NOVINY! NĚKOLIK VĚT!

Takže všichni vědí, čemu říkáme ANO. Ale také je již slyšet, čemu říkáme NE: NECHCEME ŠTĚPÁNA! NECHCEME JAKEŠE! CHCEME JINOU VLÁDU! A jednoznačné přání mladých: ZRUŠTE VOJNU!

Snad nejvýraznějším rysem byla schopnost improvizace, spontánní tvořivost; když po sousední trati projíždí nákladní vlak, ozve se skandování: UJEL JIM VLAK! A když proud míjí dopravní světla, zářící do soumraku zelenými signály oznamujícími volnou cestu, ozve se heslo MÁME ZELENOU!

Průvod je v čilém pohybu; zatímco hlavní proud se pohybuje pravidelným krokem vpřed, hloučky mládeže předbíhají nebo se vracejí, občas s nevázaným pokřikem a tu zase se svými hesly, někdy nerytmickými a často nezávislými na tom, co se provolává vedle nich. Ale slyšet jsou.

Zato policisty nikde není vidět; jen na několika místech usměrňují dopravní dopravu tak, aby se nestřetla s průvodem.

Průvod pomalu šplhá do kopce; kdo se obrátí, má výhled na širokou lidskou řeku, vyznačenou vlajkami, transparenty, tisíci blikajících svíček, zdviženými rukama a nadšenými tvářemi. Volá se na kolemjdoucí či kolemstojící, volá se do oken: POJĎTE S NÁMI! LIDI, POJĎTE SEM! ČEŠI, POJĎTE SEM!

Z jednoho okna nám mává malá holčička, snad dvou, tříletá, nadšeně a vytrvale; a lidé v průvodu tleskají a mavají té malé holčičce se stejnou radostí. Za každý projev solidarity jsou lidé v průvodu vděční a odměňují jej máváním, voláním, potleskem. Po únavě ani památky; naopak, lidé se teprve rozechřívají: ESTÉBÁCI DO DOLŮ! ZRUŠTE MILICE! ŠTĚPÁN MAKAT! TOTALITA BUDE BITA!

A už je na dohled vstupní brána; zástup se sráží dohromady, je tu těsno, ale ještě ne tlačence. Tempo se zvolňuje, a když procházíme branou opevnění, skanduje se právě jedno z nejkratších a nejpádnějších hesel SVOBODU! SVOBODU!

Ale nezapomeneme, kde jsme. Kdosi poznamenává: "Lezem do pěkný pasti! Stačí zavřít tři brány a je to!" Nadšení však neodpovídá oprávněným obavám. Krátce nato se zastavíme; čelo průvodu je v nedohlednu a za námi se branou tlačí další lidé. Ozývá se volání:

"Květiny! Květiny dopředu!" I organizační pokyn se tu stává heslem, zrytmizovaným a skandovaným stovkami v pohyblivé hlasové vlně nad zástupem. Vpředu se kladou květiny. Ozývá se: OPLETAL! OPLETAL! A hned nato: OPLETAL MĚL ODVAHU! MY JI MÁME TAKY! PRAVDA ZVÍTĚZÍ! MUSÍME JÍ POMOCT!

Hymna. Nikdo neví, kolik nás tu je, ale nikdo nemůže zůstat nepohnut v tuto chvíli, kdy tisíce lidí zpívají se svícemi v rukou, někteří s rukama vztyčenýma se znamením V. Ano, to že tu teď jsme, sdílejíce stejné naděje, obavy i odhodlání, je jedním z prvních vítězství.

A pak se zase nálada přesune ze slavnostní do bojovné. Je slyšet již známá hesla a také nová, vzniklá v okamžité inspiraci. A hned se šíří dál. Některá ironická: NEHCEME KŮL V PLOTĚ! NEHCEME STOVKU S VRAHEM! A jedno velmi jednoduché, kterého se však dříve ujímají ti středního a vyššího věku; někteří mladí vypadají trochu zmateně: KÁ HÁ ŠTĚPÁN! Zcela to nesedí - Opletal byl zavražděn a vysoké školy zavřeny za protektorství von Neuratha, ale aspoň víme, jaké popularitě se městský tajemník partaje těší.

Kdosi vykřikne: JSME NA ŠPATNÝM HRADĚ! Ale to už se všechny tváře pomalu obracejí směrem, odkud jsme přišli, a zaznívá volání, určující směr a cíl: VÁCLAVÁK! VÁCLAVÁK!

II. ... A CESTOU ZPÁTKY

Průvod se opět dává do pohybu: ti, co jsou vzadu, se náhle ocitají v čele průvodu. Podobně jako předtím, skanduje se požadavek: "Vlajky dopředu!" A jde se.

Kam ale teď průvod zamíří? Heslo, udávající směr Václavské náměstí, uvedlo zátup do pohybu, ale ozývá se nový návrh, okamžitě přetvořený v heslo: VEČEŘÍME NA HRADĚ! A výzva: JAKEŠI, PROSTŘI! Spojení osoby generálního tajemníka s představou hostiny vyvolává nové asociace: skupinka děvčat spustí mňoukavými hlásky KUCHINĚ! KUCHINĚ! A odtud již není daleko k zobecňujícímu závěru: NEUMÍ ČESKY!

Velmi často se ozývá zrymované JAKEŠE DO KOŠE! I KUMPÁNA ŠTĚPÁNA!

Někteří to s tou večerí na Hradě asi myslí vážně. Výzva se opakuje a když projdeme jedním zákrutem cesty, kde přestávají stromy stínit, objevuje se osvětlená silueta Hradu a ozývá se skandování UŽ HO VIDÍME!

Není možné vypsát všechno, co zástup provolává. Vědomí, že je nás slyšet, že nás MUSÍ být slyšet, dodává heslům na hlasitosti i jednoznačnosti: ČTYŘICET LET STAČILO! PRYČ S KSČ! BYLO TOHO DOST! JAK DLOUHO JEŠTĚ? UŽ ANI CHVÍLI. Když se zástup vlije do ulic činžákové čtvrti pod Vyšehradem, ozývají se opět výzvy k okolí: ČEŠI, POJĎTE SEM! LIDI, POJĎTE S NÁMI! Když míjíme hospodu, ozve se volání DOPIJTE TO PIVO! A zase konstatování SVOBODU! AŽ ŽIJE HAVEL! MASARYK!

Na spleť křižovatk před restaurací U tří bojovníků se pohyb na chvíli zastaví. Volá se: NETRHEJTE PRŮVOD! Čeká se, jako již několikrát předtím, až nás dojdou další. A pak se začne zástup pohybovat různými směry, ale brzy je usměrněn do jednoho proudu voláním: NÁBŘEŽÍ!

Vstup na nábreží jako by dodával nových sil. Teď teprve je vidět, kolik nás tu je - či spíše, je vidět, že to prostě nelze spočítat, že lidská řeka plynoucí teď souběžně s Vltavou jako by neměla ani začátku, ani konce. Osvětlený Hrad září v dálce. I nás je vidět, a je nás taky slyšet. A průvod skanduje nové heslo: POD STROMEČEK DEMISI! Výzvy k okolostojícím: POJĎTE S NÁMI! Doprava je samozřejmě ochromena, na Palackého náměstí stojí trojka bez řidiče, za ní další znehybněné trmavaje. Vozy jsou skoro prázdné, těch pár lidí, co snad doufá, že se vyplatí počkat, sleduje dění na ulici. Někteří s úsměvem, někteří nevraživě: nepochybně se kvůli nám nedostanou včas domů, do postele, na schůzku, nebo i do práce. Tak tedy: LIDÉ, POJĎTE S NÁMI! Někteří cestující ale vyjadřují sympatie nebo pantomimickou omluvu, že nemohou také jít: jedno děvče s námahou ukáže do okna obvázanou nohu, jiné zase sešit jakési hudební školy, snad klavír nebo flétna.

K řidičům aut, kteří se pomalu posunují v protisměru, zaznívá další výzva: ZAČNĚTE TROUBIT! A na tramvajáky: ZVOŇTE! ZVOŇTE! Kádkoli někdo z řidičů s úsměvem vyhoví, odpoví mu nadšený jasot a potlesk. Výzva TRUBTE! TRUBTE! je určena i vozům čekajícím v postranních ulicích, včetně jednoho žlutobílého vozidla VB. Řidič si znuďeně čte. Zato řidič vedlejšího vozu nás pozdraví zatroubením a je odměněn potleskem.

JAK DLOUHO JEŠTĚ? UŽ ANI CHVÍLI! POD STROMEČEK DEMISI! VČERA BYLO POZDĚ! NIKDO VÁM UŽ NEUVĚŘÍ! Ze seznamu aktuálních hesel se pro tu chvíli vytrácejí ta všeobecná a převládají jasné požadavky. A do toho zazní, konečně, věta, která není ani otázkou, ani přáním, která v přímočarém indikativu ohlašuje všem, kdo to slyší:

UŽ TO ZAČALO! UŽ TO ZAČALO!

Někdo shazuje z oken domu na nábřeží papírové vlaštovky, lidé v oknech mávají. Další ukázka volných asociací: sotva doznělo skandování UŽ JIM ZVONÍ HRANA!, rozlehne se nové: DEJTE ŠAŠKŮM ROLNÍČKY! Téměř všichni vytahují z kapes svazečky klíčů a zvoní jimi ve výši. Zní to dokonale. Comoedia finita, soudruzi!

V jedné chvíli průvod zpomaluje; prošedivělý muž vedle nadšeně volá: TADY BYDLÍ HAVEL! A opět zní: AŤ ŽIJE HAVEL! A to už se blížíme k Národnímu divadlu, které je inspirací k novému volání: NÁROD SOBĚ! Za okny Národního divadla nám mávají; jedno okno je otevřené, jakýsi muž jím sleduje průvod a zároveň telefonuje se vzrušenými gesty. Nějaký mladík se pokouší pohnout lidi ke skandování UMĚLCI JSOU S NÁMI! ale zaniká to v opakovaném NÁROD SOBĚ! A taky AŤ ŽIJE KEMR!

Průvod zahýbá na Národní třídu. Večere na Hradě se odkládá, jde se na Václavské náměstí; většina z nás, snad všichni v této chvíli, věří, že tam dojdeme. Kavárna Slavia je také skoro prázdná, několik hostů i personál jsou doslova přilepeni na okenních sklech. V Čs. spisovatelů svítí většina oken, několik lidí vychází na balkon. Průvod na ně mává a volá: PIŠTE PRAVDU!

Pochod se zpomaluje, na chvíli zastaví, pak se zase hne kupředu. Opět znehybní. A pak k nám do čela průvodu dolehne pískot a rozhořčené výkřiky. A okolo přeletí zpráva, tentokrát polohlasem: Jsou tam!

III. OBNOVENÍ POŘÁDKU

Nemohu říci, co se v tu chvíli dělo v hlavách lidí okolo mne. Ale z výrazu tváře se mi zdá, že naše pocity jsou společné: úžas a znechucení. Tedy přece! Opravdu neumějí nic jiného? Opravdu nechtějí pochopit, že už je všechno jinak? Nechápou, že UŽ TO ZAČALO, že pendreky už tady nic nezmohou?

Dopředu není vidět, několik lidí se snaží vyšplhat na ramena ostatních nebo alespoň v krátkém výskoku zahlédnout, jak to "tam vpředu" vypadá. Zástup se dožaduje volného průchodu: NECHTE NÁS PROJÍT! MY JSME TADY DOMA! Zazní i naivní: PŘIDEJTE SE K NÁM!

Odpovědí je skřehotavý hlas megafonu: "Občané! Národní výbor vás žádá ..." Dál už není rozumět, výzvy zanikají v bouřlivém pískotu a volání HANBA! Takhle tedy vypadá dialog, o který usilujeme? " ... bude Veřejná Bezpečnost nucena ..." FUJ! HANBA! NECHTE NÁS PROJÍT!

Náhle se průvod zavlní a pohne se pomalu kupředu. Zepředu se ozývá potlesk a jásavé výkřiky. Okolo nás se šíří zpráva: "Pustili nás!" Ale po chvíli průvod opět znehybní. Co se děje? Mnozí se otáčejí, volání: "Jsou za námi! Vzadu jsou taky!" Někdy v té době nás tedy začali rozdělovat; vepředu stojí čelo průvodu tváří v tvář kordonu lidobijců v bílých přilbách s bílými dlouhými pendreky, který přetíná Národní třídu v úrovni Perštýna; zezadu jsme právě tak sevřeni kordonom jejich stejně vystrojených kolegů, kteří jsou rozvinuti od vyústění ulice Karoliny Světlé. Moje stanoviště je v tu chvíli uprostřed zástupu před ústím ulice Mikulandské.

Ozývá se volání: SEDNOUT! SEDNOUT! Lidé usedají, do podřepu nebo na zem. Není to snadné, sedící člověk zaujímá větší prostor než ve stoje; vzniká tlačence, někde se lidé drží za ramena, za ruce. Když zástup usedne, je jasný přehled o situaci: bezbranní lidé s holýma rukama, sedící na prochladlé vozovce, uzavření mezi dvěma kordony profesionálně vycvičených policistů, dokonale vyzbrojených k mlácení lidí. Lidé sedí mlčky, v pasivním protestu: tady nás máte! Přece i represivní moc musí rozumět gestu utlačených: nepřišli jsme se prát s vašimi ochránci! I pouliční konfrontace má svou gramatiku němých gest, mezinárodně srozumitelných, ale moc, slepá strachem a vztekem, nerozumí.

Někde ještě hoří svíce; jinde zazáří ohýnky zapálených cigaret. Vypadá to na válku nervů. "Občané! ..." Výzvy a výhružky. Zástup se ozve protinabídkou: NECHTE NÁS PROJÍT! Z VÁCLAVÁKU DOMŮ!

Zazní hymna; zpívá se Masarykova milovaná Ach synku, synku; zpívají se písně, které neznám. Volání: PROČ TO DĚLÁTE? VY NÁS MÁTE CHRÁNIT! NECHCEME NÁSILÍ! MÁME HOLÉ RUCE! Nad hlavami se vztyčí les těch holých rukou, otevřených prázdných dlaní. Těm před námi se asi teď potí dlaně pevně sevřené okolo rukojeti těžkých obušků.

Převládá bezradnost. Co s námi chtějí udělat, jak tohle skončí? Lidé volají: NECHCEME ČÍNU! Kdykoliv se někdo zvedne, aby se podíval okolo, zvedají se i ostatní lidé. Opět volání: SEDNOUT! STOJÍ JENOM FÍZLOVÉ! Nikdo neví, co se bude dít. Pak se někteří zvedají a proplétají se mezi ostatními, odcházejí směrem k Mikulandské. Ti, co zůstávají, je oslovují: "Neodcházejte! Nechoďte pryč! Nebojte se!" Zazní také hořká výčitka: "To jste nemuseli vůbec chodit!" Pak je slyšet varování: "Tam už jsou taky!" "Jsou tam taky, nechoďte tam!" Ale stále víc lidí se snaží opustit prostor, přes který se každou chvíli začne valit lidská mlátička. Když odliv ustane, sedí nás tam několik stovek.

Zepředu pískot a ječení, volání GESTAPO! GESTAPO! JAKEŠOVO GESTAPO! Lidé se zvedají. A náhle začne tlak zezadu. Lidé se rozběhnou směrem k chodníkům, vznikne nepopsatelná tlačence. Ti rozvážnější

volají: POMALU! PROSÍME VÁS, POMALU! JEN NE PANIKU! Výzvy k rozvaze zanikají v úzkostném křiku, lidé se kymácejí, zmítání náhlými nárazy davu tu z jedné, tu z druhé strany. Udržet se na nohou je stále těžší. Ocitáme se natlačeni na chodníku, propletení a zaklínění do sebe, stojíme si na nohou. Hlavně neupadnout, udržet se na nohou! Zkušenější vyzývají své okolí: "Musíme to ustát! Kdyby někdo upadl, už se nezvedne!" Hlouček, ve kterém jsem se octl, je sevřen u Reduty; přesná poloha se ostatně nedá udat, jsme neustále zmítáni sem a tam.

Na chvíli tlak poleví. Pak opět, pod ještě větším tlakem jsme hnáni doleva, doprava. Lidé jsou stěsnaní v malých hlučcích, proti kterým bijcí podnikají své výpady. Prostředek Národní se změnil v jeviště hrůzy: lidé jsou tu smýkáni a bití, mlácení ve volném stylu, tedy kamkoli - přes záda, přes nohy, přes hlavu, přes ruce, přes ledviny. Teď poprvé vidím, že bělohlaví nejsou sami; jejich kolegové ve zbrani mají khaki mundury a vínově červené baretu frajersky stažené na stranu. /Jsem nevoják, nevyznám se v ozbrojených složkách; že to bylo speciální parašutistické komando, se dozvím až po návratu domů. Snad je to dobře, kdybych věděl, měl bych na místě ještě větší strach - pokud to vůbec bylo možné./ Ti si počínají ještě zběsileji. Vrhají se na lidi, vytahují je na prostranství, několik vždy zmlátí jednoho.

Jsme svědky otřesných scén. Několik červených baretů vytrhne z hloučku mladou dívku a začnou ji mlátit; chlapci okolo ní se zoufale pokusí jim ji vytrhnout - to bylo zřejmě cílem. Teď se pustí do nich, s nepopsatelnou surovostí. Vidím, jak dva odvádějí mladého muže, pohánějí ho ranami pendreku, třetí běží za nimi a opakovaně s rozběhem kope zadržného do nohou, do holeně a do kotníku; je vidět, že kope zcela cíleně, se sadistickým úmyslem způsobit mu co největší bolest.

Rozléhá se křik bolesti a strachu, ozývá se řvaní těch, co bijí, a duté rány dopadajících pendreků. Vozovka je pokryta cáry papíru a úlomky dřeva, mám za to, že z transparentů. Jednu chvíli jsme zahrnání pod podloubí před vstupem do Mikulandské ulice; dál už

jsou bílé přilby, ale tlak je tu menší. Moje přítelkyně se opírá vysíleně o sloup a zalyká se pláčem. Při tom, co vidím kolem sebe, je mi do zoufalého pláče taky. A pak jsme zase natlačeni před Redutu; pokud se mi podaří prohlédnout davem, vidím čelo obrněného vozu. Slyším štěkot psů. Nebyl jsem nikdy svědkem nasazení, ale jenom jejich přítomnost mi nahání hrůzu. Pokouším se chránit svou přítelkyni tak, že se zapřu rukama o mříž u vstupu do Komenia a snažím se tak vytvořit alespoň minimální prostor bez tlaku davu. A zase jsme smýkáni ke kraji chodníku. Jedna dívka vedle mne slabě nařiká, že nemůže dýchat. Pokusím se otočit, ale tady už síla jednoho nic nezmůže, jsme pasivně vláčeni. Někteří lidé vyšplhají na střechu zaparkovaného auta; ale stejně není kam uniknout. Někde za mnou se rozlehne dlouhý hysterický křik. A všude okolo i před námi zase rány, bití, kopance.

Kdykoli tlak na chvíli poleví, lidé volají: NECHTE NÁS ODEJÍT! PUSŤTE NÁS DOMŮ! Chraplavými vyčerpanými hlasy prosí: PŘESTAŇTE! JSOU TU DĚTI! Z oken protějšího domu hledí několik tváří. Lidé na ně volají: SANITKY! ZAVOLEJTE SANITKY! OTEVŘETE BARÁKY! ZABIJOU NÁS! Ti v oknech se nepohnou, jen mlčky hledí, jak je dav pod jejich okny nemilosrdně masakrován. Dlouhovlasý mladík přede mnou se asi pohledem střetl s pohledem někoho z nich, protože zoufale a vztekale vykřikuje: "CO ČUMÍŠ?! ZAVOLEJ SANITKU!!!" Po sanitkách ani památky. Někteří lidé se pokusí o únik prostě tak, že s rukama zvednutýma nad hlavou jdou proti kordonu, který přetíná Národní na úrovni Mikulandské. Někteří jsou hnáni ranami pendreku zpět; jiné jednotlivě propouštějí. Co tedy vlastně chtějí? CHCEME ODEJÍT! PUSŤTE NÁS! Pak začne tlak zprava, už nezbývá nic jiného než nechat se hnát po chodníku pod podloubí. Uchopíme se s mojí přítelkyní za ruce a potácíme se vpřed spolu s ostatními, s rukama nad hlavou.

V šeru podloubí se posouvají vpřed lidé v prostoru, vymezeném ranami obušku. Snažíme se neupadnout pod nárazy těl tlačících se na nás zezadu. Zahlédnu, jak nedaleko ode mne na zemi tři nebo čtyři v červených baretech kopou do těla zhrouceného bez vlády na zemi. Vzápětí jsme zase hnáni dopředu; snažím se udržet sebe i přítel-

kyni ve středním proudu; kdo je ve zmatku vržen proti mlátícím stvůrám, je okamžitě surově zbit. Pak nás srazí na sloup a proud lidí nás strhává každého na jinou stranu. Několik sekund se mi podaří přítelkyni udržet, za ruku, pak za rukáv, pak mi ji náhlý náraz vyrvе; vzápětí jsem zase stržen dál. Bílé přilby mlátí bezhlavě do všech; chytnu dvě rány pendrekem, zjevně dobře mířené, v úrovni ledvin, ale poměrně slabé. Snažím se neutíkat; kdo přidá do kroku, je většinou vytažen a zbit. Otevírá se přede mnou východ z podloubí, kde už bijce není vidět. Rány dopadají všude okolo; už se mi zdá, že příštími dvěma kroky se octnu venku z toho pekla. Náhle mne uchopí ruka a jsem vytržen z proudu. Ksicht pod bílou přilbou mi chroptí do tváře: "Pocem frajere, co to máš tady?" Vztekle mi serve s bundy přišpendlenou trikoloru a řve: "Tak tohleto nevidím rád, pro příště ...", s tím mnou smýkne dál, naštěstí směrem k východu; než stačím udělat další krok, dopadne mi jedna rána na lopatky, hned na to druhá na krk, po které se mi zatmí v očích. Ale vzápětí se octnu venku, mezi lidmi utíkajícími do Mikulandské ulice, kde se pomalu zastavují. Tady už mlátiči nejsou.

Postávají tu hloučky otřesených, vyčerpaných, většinou zbitých lidí. Slyším ženský pláč. Vidím dva mladíky, kteří podpírají a vedou třetího; drží se oběma rukama za hlavu a sotva se drží na nohou. Volám svoji přítelkyni, přebíhám od hloučku k hloučku, bezvýsledně. Nakonec usoudím, že to nemá smysl; v té bezhlavě /ale přímo i po hlavě/ mlátící mašinérii bylo zcela náhodné, kdo projde téměř nedotčen a kdo se nedostane ven vůbec. Ještě chvíli postojím, vytáhnu cigaretu, pak jsem požádán o oheň a cigarety několika dalšími muži, kteří právě tak jako já před chvílí vyvázli. Všem se nám třesou ruce tak, že se nám podaří zapálit si až na několikátý pokus. Postupně odcházíme šerou ulicí, zamlklí, zbití nejen tělesně, ale i duševně.

JAK DLOUHO JEŠTĚ?

P.S. V neděli jsem mluvil telefonicky se svou přítelkyní, kterou jsem v podloubí ztratil. Vyprávěla mi, že byla vytažena z proudu prchajících jedním z parašutistů, který ji vlekl dál. Prosila ho, aby ji nebil. Neřekl pryč víc než jen "Mlč a utíkej", vyvedl ji do Mikulandské ulice a propustil.

Po tom, co jsem tam viděl, mám podezření, že ta bytost musela mít pod vojenským mundúrem složena křídla. Je to neuvěřitelné. Právě proto však to zde uvádím: pravda by se měla říci vždy celá, jakkoli je nepravděpodobná. Tím spíš vyniká lidskost tohoto činu vedle bezpříkladné surovosti, již jsem byl svědkem.

